

Sancti Hieronymi Stridoniensis Operum, Tomi ...

Continens Commentaria In Matthaevm, Et Epistolas Pavli Ad Galatas, Ad Ephesios, ad Titum & Philemonem, & librum Didymi de spiritu sancto a Hieronymo versum ... Ad Fidem Vetvstissimorum Exemplarivm, Dvcentis Circiter Svblatis Erroribvs Emendata

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

Didymi Alexandrini De Spiritv Sancto Libri Tres, ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75102](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75102)

DIDYMI ALEXANDRINI DE SPIRITV SANCTO LIBRI TRES,

ERVDITISSIMI PARITER ET SANCTISSIMI, A D. HIERONYMO LATINIA-
TATE DONATI: ET A MARIANO VICTORIO REATINO SVBLATIS MANVS SCRIPTO-
rum Græcorum, Latinorumque Codicum ope, aliquibus mendis, & Sacre scripturæ
testimonijs margini appositis, restituti.

DIVI HIERONYMI AD PAVLINIANVM FRATREM IN LIBRVM DIDYMI DE SPIRITV SANCTO P R Æ F A T I O.

QU M in Babylone versarer, & parvitate merce-
trici essem colonus, & iure Quiritum viverem,
volui garrere aliqui de Spiritu sancto, & captū
opusculum, eiusdem vrbis pontifici dedicare: Et
ecce olla illa, que in Hieremia post baculum cer-
nitur à facie Aquilonis, cepit ardere: & Phari-
sæorum conclamavit senatus, & nullus scriba vel
filius, sed omnis, quasi indicto sibi prælio doctrinaram, aduersum me
imperitie factio conuulit. Illico ego velut postliminio Hierosolymam
sum reuersus, & post Romuli casam, & ludorū lupercalia, diuersorū
Maria, & Saluatoris speluncam aspexi. Itaque mi Pauliniane frater,
quia supradictus pontifex Damasus, qui me ad hoc opus primus impu-
lerat, iam dormit in Christo: tam tuo quàm venerabilium mihi ancil-
larum Christi, Paulæ & Eustochij nunc adiutus oratu, canticum, quod
cantare non potui in terra aliena, hic à vobis in Iudæa prouocatus im-

murmuro, angustiore multo locū existimans, qui Saluatorem mun-
di, quàm qui fratris genuit parricidam. Et auctorem titulo fatæ: ma-
lui alieni operis interpres excipere, quàm (vt quidam faciunt) informis
cornicula alienis me coloribus adornare. Legi dudum cuiusdam libellos
de Spiritu sancto, & iuxta Comici sententiam, ex Græcis bonis, Latina
vidi non bona. Nihil ibi dialecticum, nihil virile, atque strictum,
quod lectorem vel ingratis in assensum trahat: sed totum flaccidum,
molle, nitidum, atque formosum, & exquisitis hincinde odoribus pig-
mentatum. Didymus verò meus oculum habens sponsa de Canticis
canticorum, & illa lumina, que in candentes segetes sublimari Iesus
præcepit, procul alius intructur, & antiquum nobis morem reddidit, vt
videns vocetur propheta. Certè qui hunc legerit, Latinorum furta co-
gnoscat, & contemnet riuulos, cum ceperit haurire de fontibus. Imperi-
tus sermone est, sed non scientia, apostolicum virum ex ipso sermone ex-
primens tam sensuum nomine, quàm simplicitate verborum.

DIDYMI DE SPIRITV SANCTO LIBER PRIMVS, DIVO HIERONYMO INTERPRETE.

MNIBVS quidem, quæ diuina sunt, cum
reuerentia & vehementi cura oportet in-
tendere, maximè autem his quæ de Spiritu
sancti diuinitate dicuntur, præsertim
cum blasphemia in eum sine venia sit: ita
vt blasphemantis poena tendatur non solum in om-
ne præsens sæculum, sed etiam in futurum. Ait quip-
pè Saluator, blasphemanti in Spiritum sanctum nõ
esse remissionem *neque in isto seculo, neque in futuro.*
Vnde magis ac magis oportet intèdere, quæ scriptu-
rarum de eo relatio sit: ne in aliquem saltem per ig-
norantiam blasphemix error obrepit. Expedierat
quidè fideli & timido moderanti vires suas, magni-
tudinem præsentis quæstionis silentio præterire, &
rem plenam periculo, non in suum discrimen attra-
here. Verùm quoniam quidã temeritate potius quàm
recta via etiam in superna eriguntur, & hæc de Spiritu
sancto iactitant, quæ neq; in scripturis lecta, neq; à
quoquam Ecclesiasticorum veterum vsurpata sunt,
compulsi sumus celeberrimæ exhortationi fratrum
cedere: quæque sit nostra de eo opinio, etiam scri-
pturarū testimonijs comprobare: ne imperitia tanti
dogmatis, hi qui contraria opponunt, decipiant eos
qui sine discussione solliciti, in aduersariorum sen-
tentiam statim pertrahuntur. Appellati Spiritus
sancti, & ea quæ monstratur ex ipsa appellatione
substantia, penitus ab his ignoratur, qui extra Sa-
cræ scripturam philosophantur. Solummodo enim
in nostratis literis, & notio eius, & vocabulum re-
fertur, tam in nouis, quàm in veteribus. Veteris quippe
testamenti homo Dauid, particeps eius effectus, ora-
bat vt in se permaneret, dicens: *Spiritus tuum sanctum
ne auferas à me.* Et Danieli adhuc puero suscitasse di-
citur Deus Spiritum sanctum, quasi iam habitantem
in eo. Nec non etiã in nouo testamento, hi viri, qui

Deo placuisse referuntur, Spiritu sancto pleni sunt.
Ioannes quippè adhuc in matris utero sanctificatus
exultat. Et Iesus à mortuis resurgens, cum in sufflasset
in faciè discipulorū, ait: *Accipite Spiritum sanctum.* Ple-
na sunt volumina diuinarum scripturarū his sermo-
nibus, quorum congeriè in præsentis opere digerere
superfedi: quia difficile non est ex his, quæ assumpsi-
mus, vnūquemq; lectore sibi similia reperire. Ne-
mo autè suspicetur alium Spiritum sanctum fuisse in
sanctis viris ante aduentū Domini, & alium in Apo-
stolis cæterisq; discipulis, & quasi nomina indifferè-
tibus esse substantijs. Possumus quidè testimonia de
diuinis litteris exhibere: quia idè spiritus & in Apo-
stolis & in Prophetis fuerit. Paulus in epistola, quam
ad Hebræos scribit, de psalmorū volumine testimo-
nium proferens, ab Spiritu sancto id dictum esse cõ-
memorat. Et sicut dicit hic Spiritus sanctus: *Hodie si
vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra,* &c.
In fine quoq; Actuum Apostolorū cum Iudæis dis-
putans, ait: *Sicut Spiritus sanctus locutus est per Esaiam
Prophetam ad patres nostros, dicens: Auditione audie-
tis, & non intelligetis.* Neq; enim Paulus alium habes
spiritum sanctum, hæc de eo scripsit, qui in prophe-
tis ante aduentum Domini alius fuit: sed de eo cuius
& ipse particeps fuit, & omnes qui in fide consum-
mata virtutis ferebantur. Vnde & cum articulo eius
meminit, quasi solitarium, & vnū esse contestans:
vbi dicit non simpliciter *πνευμα αγιον*: hoc est, Spiritus
sanctus: sed cum additamento articuli *το μεωρα αγιον*:
hoc est, hic Spiritus sanctus. Et Esaiam prophetasse
cõmemorat cum articulata voce *Δει το πνευμα αγιον*:
id est, per hunc Spiritum sanctum, & non simpliciter
πνευμα αγιον. Petrus quoque in eo sermone, quo præ-
sentibus persuadebat: *Oportuerat, inquit, impleri scri-
pturam, quam locutus est Spiritus sanctus* (id est *το μεωρα
αγιον*)

Hier. 1. c

Matt. 12. e

Psal. 150. b

Dan. 13. e

Cant. 4. e
Ioan. 4. e

H
Luc. 1. c
Ioan. 20. f

Hebr. 3. b
Psal. 95.
Act. 28. f
Esai. 6. e

Act. 1. e

HIERONYMUS
M. 7. 8.

A

ἀγιοπ per qs David de Iuda, ostendens & ipse eundem spiritum, & in Prophetis & in Apostolis operatum. Plenius de hoc in consequentibus tractabimus: cum dicere coeperimus, non solum Dominum verbū factum esse ad prophetas, sed & Spiritum sanctū: quia & inseparabiliter possidetur, cū vnigenito filio Dei. Ipsa vox Spiritus sancti, non est vacua appellatio: sed subiacentis essentia demonstratrix: patri filioque socia, & a creaturis penitus aliena. Cum enim creatura in visibilia & inuisibilia: id est, in corporalia & in incorporalia partiantur: nec de corporalibus substantijs est Spiritus sanctus, animæ & sensus habitator, sermonis & sapientia & scientia effector: nec de inuisibilibus creaturis. Hęc quippè omnia, sapientia, & cæterarum virtutū, & sanctificationis capacia sunt. Ista verò substantia, de qua nunc sermo est, sapientia & scientia & sanctificationis effector est. Neque enim inueniri potest aliqua in spiritu sancto fortitudo, aut operatio sanctificationis, virtutisque, quā ab extraneo quodam sustineat: quia istiusmodi natura mutabilis est. Porro spiritus sanctus, confessione omnium immutabilis est sanctificator, scientia diuina, & vniuersorum attributor bonorum: & vt breuius dicam, ipse subsistens in his bonis, quæ a Domino largiuntur. Nam eundem euangelij locum Matthæus Lucasque describens: alter ex his ait: Quanto magis pater cælestis dabit bona petentibus se? Alter verò: Quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum suum sanctum petentibus se? Ex quibus apparet spiritum sanctum plenitudinem esse donorum Dei, & ea quæ diuinitus administrantur, non absque eo subsistere: quia omnes utilitates, quæ ex donorum Dei gratia suscipiuntur, ex isto fonte demanant. Quod autem substantialiter bonum est, non potest extranea capax esse bonitatis: cum ipsum tribuat cæteris bonitatem. Igitur manifestum est, non à corporalibus tantum: sed & ab incorporalibus creaturis extraneum esse spiritum sanctum: quia cæteræ substantiæ hanc substantiam sanctificationis accipiunt: iste verò non tantum est capax sanctificationis alienæ, sed in super attributor est, & creator. Denique qui communionem eius fruuntur, participes dicuntur spiritus sancti, sanctificati utiq; ab eo. Perspicue enim scriptum est, quod spiritui gratia, in quo sanctificatus est, contumeliam faciens, graui punietur peccato. Si autem sanctificatus est per communionem spiritus sancti: ostenditur quod ipse particeps eius fuerit, & largitor sanctificationis spiritus sanctus. Apostolus quoque ad Corinthios scribens, & enumerans eos qui regnum cælorum sunt consecuturi, addit dicens: *Et hæc quidem fuisistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Spiritum Dei non alium asserens esse quam spiritum sanctum. Etenim in consequentibus idem approbat, dicens: *Nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu: & nemo dicit Dominum Iesum, nisi in spiritu sancto:* spiritum Dei, spiritum sanctum esse confirmans. Si igitur sanctificator est: non mutabilis, sed immutabilis substantia ostenditur. Immutabilem autem substantiam Dei tantum, & vnigeniti filij eius, manifestissimè tradunt diuina eloquia: conuertibilem & mutabilem omnem creaturarum substantiam prædicantia. Ergo quoniam substantia spiritus sancti non conuertibilis, sed inconuertibilis demonstrata est: non erit creatura *quædam*.

Matt. 7. b
Luc. 11. b
Soc. Gra

B

Esset quippè & creatura immutabilis, si cum patre poneretur & filio, eandem habens inconuertibilitatem. Omne enim quod alieni boni capax est, ab hæc substantia separatur. Tales aut sunt cunctæ creaturæ: Deus verò cum bonus sit, fons & principum bonorum est: Facit igitur eos bonos, quibus se impertit, bonus ipse non factus ab alio, sed subsistens: id eo capabilis, non capax. Vnigenitus quoque filius, eius sapientia & sanctificatio, non fit sapiens, sed sapientes facit: & non sanctificatur, sed sanctificat. Vnde & ipse capabilis est, & non capax. Cum igitur inuisibilis creatura, quam rationabilem & incorporealem substantiam vocari consuetudinis est, non fit capabilis, sed capax (si enim capabilis esset, nullius boni capax esset, per se simplex ipsa subsistens,) & alterius boni receptrix, participatione habeat bonum: & non de his quæ habentur ab alijs, sed de his quæ habentur alia intelligatur (patre & filio habitis magis quam habitibus: creatura verò habente, & non habita) de spiritu quoque sancto retractemus: Et si quidem ipse quoque participatione alterius sancti monia sanctus est, connumeretur cæteris creaturis. Si verò sanctos facit capaces sui, cum patre ponatur & filio. Quod autem ab alijs capiatur spiritus sanctus, & non alia capiat: & nunc & in sectarum volumine, prout potuimus, expressimus: & ex omni scriptura fermone nostrum affirmare facile est. Beatus quoque Apostolus ad Ephesios scribens, ait: *In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ.* Si enim signantur quidam spiritu sancto, formā & speciem eius assumptas: ex his est spiritus sanctus, quæ habentur & non habent, habentibus illum signaculo eius impressis. Ad eosdem quoque idem scribens: *Nolite, inquit, contristare spiritum sanctum, in quo signati estis:* signatos esse contestans eos qui susceperant communionem spiritus sancti. Quomodo enim disciplina & virtutis assumptor, signaculum & figuram (vt ita dicam) in suum sensum recipit eius scientia, quam assumpsit: sic & is qui spiritus sancti particeps efficitur, per communionem eius fit spiritualis pariter & sanctus. Ipse spiritus sanctus, si vnus de creaturis esset: saltem circumscriptam haberet substantiam, sicut vniuersa quæ facta sunt. Nam & si non circumscribantur loco & finibus, inuisibiles creaturæ: tamen proprietate substantia finiuntur. Spiritus autem sanctus, cum in pluribus sit, non habet substantiam circumscriptam. Mittens quippè Iesus prædicatores doctrinæ suæ, repleuit eos spiritu, & insufflans in faciem eorum: *Accipite, inquit, spiritum sanctum: & euntes, docete omnes gentes:* quasi omnes cunctis gentibus mitteret. Neque enim omnes Apostoli, ad omnes gentes pariter sunt profecti: sed quidam in Asiam, quidam in Scythiam, & alij in alias dispersi nationes: secundum dispensationem illius, quem secum habebant, spiritus sancti: quomodo & Dominus dicentem: *Vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi.* His & illud congruit: *Accipite virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis testes mihi in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad extremum terræ.* Si ergo hi in extremis finibus terræ ob testimonium Domini constituti, distabant inter se longissimis spacijs: aderat autem eis inhabitator spiritus sanctus, in circūscriptam habens substantiam, demonstratur angelica virtus ab hoc proflus aliena. Angelus quippè qui aderat (verbi gratia,

Hebr. 10 f

1 Cor. 6 c

1 Cor. 12. a

C

Eph. 1.1

D

Eph. 4.3

1 Tim. 2.1

Matt. 11.1

Act. 1.1

Aposto-

DA
T

E Ap[osto]lo in Asia oranti) non poterat simul eodem t[em]pore adesse alijs in ceteris partibus mundi constitutis. Spiritus aut[em] sanctus non sol[us] seiunctis a se hominibus praesto est, sed & singulis quibusq[ue] angelis, principatibus, thronis, dominationibus inhabitator affisit. & vt homines sanctificas, alterius quam sunt homines est naturae: sic & alias creaturas sanctificans, alius ab earum est substantia: quoniam omnis creatura non ex sua substantia, sed ex c[om]munionem alterius sanctitatis, sancta perficitur. Dicit[ur] sunt quidem sancti angeli, in Euangelio Saluatore dicente, venturum esse filiu[m] hominis in maiestate sua, & patris, & sanctorum angeloru[m]. Et Cornelius in Actibus Apostolorum a sancto angelo scribitur accepisse responsum, vt Peirum ad se Christi discipulu[m] vocaret. Veru[m] sancti su[n]t angeli participatione spiritus sancti, & in habitatione vnigeniti filij Dei, qui sanctitas est, & communicatio patris. De quo Saluator ait: *Pater sancte*. Si igitur angeli non ex propria substantia sancti sunt, sed ex participatione sanctae trinitatis: alia angelorum ostenditur a trinitate esse substantia. Vt enim pater sanctificans, alius est ab his qui sanctificantur: & filius est alius ab his quos efficit sanctos: ita & spiritus sanctus alterius est substantiae ab his quos sui largitione sanctificat. Si vero haeretici proposuerint, ex natura conditionis suae angelos sanctos esse: consequenter coguntur dicere *quosuis* esse trinitati, & inconuertibiliter eos iuxta substantiam sanctos esse. Si autem hoc refugientes, dixerint vnus quidem naturae esse cum ceteris creaturis: non tamen eandem habere sanctitatem, quam homines habent: necessarium deducuntur, vt dicant multo melioris homines esse substantiae: cum hi per communionem trinitatis habeant sanctitatem: & angeli propria natura sancti ab ea sint alieni. Sed vota sunt hominum perfectorum, & ad consummationem sanctitatis venientium, aequales angelis fieri. Angeli quippe hominibus, & non homines angelis auxilium tribuunt: ministrantes eis salutem, & annunciantes eis largiora Dei beneficia. Ex quo liquid[us] ostenditur, honorabiliores & multo meliores esse angelos hominibus, per germaniorem, vt ita dicam, & pleniorum trinitatis assumptionem. Quapropter cum alius sit spiritus sanctus ab his quae ipse sanctificat: non est vnus naturae cu[m] ceteris creaturis, quae eum recipiunt. Si autem alterius est naturae a creaturis, & in propria subsistit essentia: increatus & ineffectus ostenditur. Multae scripturae sunt, quae sine ambiguitate conuincant, alterius eum a cunctis conditionibus esse naturae. Quidam etiam spiritu sancto pleni esse dicuntur: nemo autem siue in scripturis, siue in consuetudine plenus creatura dicitur. Neque enim aut scriptura sibi hoc vendicat, aut sermo communis: vt dicas plenum esse quempiam angelo, throno, dominatione: soli quippe diuinae naturae hic conuenit sermo: dicitur autem virtutis & disciplinae quosdam esse plenos: vt illud: *Repletus est spiritu sancto*: non aliud significantes quam plenos esse consummatae atq[ue] perfectae virtutis. Scriptum est de Ioanne: *Et spiritu sancto implebitur adhuc ex utero matris suae*. Et iterum: *Repletus est spiritu sancto Elizabeth*. Et post alia. *Et spiritu sancto repletus est Zacharias pater eius*. Haud dubium, quin & Ioannes propherauit. Necnon in Actibus Apostolorum de multis credentibus qui in vnum conuenerant refertur: *Repleti sunt spiritu sancto*. Cum autem participabilis sit spiritus sanctus,

ad similitudinem sapientiae ac disciplinae, non in castis nominibus scientiae substantiam possidet: sed per naturam sanctificantem, & implentem bonis vniuersa bonus ipse subsistit: iuxta quam & repleti quidem spiritu sancto esse dicuntur, vt in Actibus Apostolorum scriptum est: *Et repleti sunt omnes spiritu sancto: & loquebantur verbu[m] Dei cum fiducia*. Quomodo enim qui aliqua disciplina plenus est, quia perfecte eam habet, erudite & subtiliter potest de ea proferre sermonem: sic qui spiritu S. consummate acceperint, ita vt impleatur eo, cum fiducia verbu[m] Dei loquuntur: quia praesens spiritus S. digna Deo vocem ministrat. Hinc quida[m] cum supercilio ait: haec dicit spiritus S. Et Apostolus: *Sed implemini, inquit, spiritu S.* Et in multis locis Actuum Apostoloru[m], pleni fuisse spiritu sancto discipuli Domini scribuntur. *Considerate ergo fratres viros ex vobis testimonium habentes septem, plenos spiritu sancto & sapientia*. Et de Stephano: *Cum autem plenus esset spiritu sancto, intuens in caelum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem a dextris Dei*. Et de electionis vase dicitur. *Salus autem, qui & Paulus plenus spiritu sancto, intuens in eum, ait*. Et in commune de vniuersis credentibus annotatur. *Discipuli quoque replebantur gaudio, & spiritu sancto*. Angeli autem praesentia, siue alicuius alterius excellentis naturae, quae facta est, non implet mentem atq[ue] sensum: quia & ipsa aliunde completur. Quomodo enim ex plenitudine quis accipiens Saluatoris, plenus efficitur sapientia, & virtute, & iustitia, & sermone Dei: sic qui spiritu sancto plenus est, statim vniuersis donationibus Dei repletur, sapientia, scientia, fide, ceterisque virtutibus. Qui igitur implet vniuersas creaturas (quae tamen possunt virtutem & sapientiam capere) non est ex his quae ipse complet. Ex quo colligitur alterius eum esse substantiae, quam sunt omnes creaturae. Diximus & alibi: quia superintelligatur in sancti spiritus substantia etiam plenitudo munerum diuinorum. Deniq[ue] impossibile est gratiam Dei sortiri quempiam, si non habeat spiritum sanctum: in quo approbamus cuncta Dei dona consistere. Quod vero is qui habeat eum, sermonem quoq[ue] sapientiae, & reliqua bona perfecte consecutus sit, & nunc manifeste sermo demonstrat, & paulo ante diximus substantiam bonoru[m] Dei spiritum sanctu[m] esse, cum posuimus exemplum: *Dabit pater spiritum sanctum petentibus se, & dabit pater bona petentibus se*. Nec existimare debemus spiritum sanctu[m] secundum substantias esse diuisum, quia multitudo bonoru[m] dicatur. Impassibilis enim, & indiuisibilis, atq[ue] immutabilis est: sed iuxta differentes efficientias & intellectus, multis bonorum vocabulis n[on]cupatur: quia participes suos non iuxta vnam eandemq[ue] virtutem communionem sui donet, quippe cum ad vtilitatem vniuscuiusq[ue] aptus sit, & repleat bonis eos, quibus iudicat se adesse debere. Deniq[ue] Stephanus primus ille testis veritatis, & dignus suo nomine, plenus sapientia & spiritu sancto dicitur, sapientia consequenter superintellecta, commorante in eo spiritu sancto, sicut loquitur scriptura: *Et elegerunt Stephanum plenum fide spiritu sancto Apostoli*. Et: *Stephanus autem plenus gratia & virtute faciebat prodigia & signa magna in populo*. Et adhuc de eodem: *Et non valebant resistere sapientiae & spiritui qui loquebatur in illo*. Plenus enim spiritu sancto vir beatus, & fidei effectus est particeps, quae ex spiritu S. venit, iuxta illud: Alij autem fides in eodem spiritu. Et gratiam atq[ue] virtutem, iuxta eundem

G
 ibidem.
 Ephes. 2
 Act. 6. a
 ibid. 7. g
 ibid. 7. b
 ibid. g
 Luc. 11. b
 Sec. Grec.
 Matt. 7. b
 Act. 7. g
 ibid. 6. b
 ibid. c.
 ibidem.
 spiri-

HERON
 VI. 7. 8.

A spiritum habens, signa & prodigia magna faciebat in populo. Necnon & illis donationibus secundum eundem spiritum affluebat, quæ vocantur curationum gratiæ, atque virtutes. Et hæc enim in enumeratione donorum Dei, in spiritu & secundum spiritum, in prima Apostoli Pauli epistola ad Corinthios collocantur. Intantum autem Stephanus diuina gratia abundabat: ut nemo contradicentium, & eorum qui aduersus eum disputabant, valerent resistere sapientiæ, & spiritui qui loquebatur in illo: Erat quippe è spiritu sancto sapiens. Vnde & ad discipulos suos Iesus perspicue proclamat: Cum introducti fueritis ad principatus, & potestates, & cõsilia, & synagogas, nolite esse solliciti quid vos oporteat dicere: aut quid loquamini in illo tẽpore. Dabitur enim vobis à spiritu sancto sermones sapientiæ, quibus non queant contradicere, ne hi quidẽ qui vehemẽter in disputationibus callent. Sed ponamus ipsum testimonium, quod ita contextitur: *Cum autem introduxerint vos in synagogas ad principatus & potestates, nolite solliciti esse quo modo, aut quid respondeatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in eadẽ hora, quæ oporteat dicere.* Et in alio

Luc. 21. b *Euangelio: Ponite ergo in cordibus vestris non pręmeditari quę modum respondeatis: Ego quippe dabo vobis os & sapientiam, cui non valeant contradicere, aut responderẽ.* Spiritu verò sancto tribuente Apostolis verba aduersus eos qui Euangelio contraibant, dilucide ostenditur in substantia eius superintelligi sapientiæ & scientiæ sermonem. Quo modo autem Saluator in illa hora os & sapientiam discipulis largiatur, quibus contradicere non queant, ne hi quidem qui apud homines eloquentissimi putantur, nõ est huius temporis differere: quia nunc propofimus ostendere superintelligi semper in spiritu sancto dona virtutum, ita ut is qui eum habet, donationibus Dei plenus habeatur. Vnde & in Esaia ipse Deus cuiusdam dicit: *Ponam spiritum meum super semen tuum, & benedictiones meas super filios tuos.* Nunquam enim accipit quisquam spirituales benedictiones Dei, nisi præcõserit spiritus sanctus. Qui enim acceperit spiritum sanctum, consequenter habebit benedictiones, id est, sapientiam, & intellectum, & cetera, de quibus ita scribit Apostolus: *Propter hoc & nos, ex quo die audiuimus, non cessamus orantes pro vobis, & deprecantes ut impleamini cognitione voluntatis eius in omni sapientia, & intelligentia spiritali, ambulantes digne Deo.* Eos enim qui digne sibi per opera, & sermones, & prudentiam incedunt, impleri ait voluntate Dei, ponentis super eos spiritum sanctum: ut impleantur sapientia & intellectu, & reliquis spiritalibus bonis. Sapientia autem & intellectus, quæ in spiritu sancto sunt, à Deo dantur. Dominus, inquit, dabit sapientiam: & à facie eius sapientia & intellectus procedit: cum ea sapientia, quæ ab hominibus venit, non sit spiritalis, sed carnæ & humana. De hac itaq; Apostolus scribit: *Non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in mundo: carnalem sapientiam dicens, quę in rebus corporeis ex humano subsistit cogitatu.* Porro spiritalis sapientia & intellectualis, circa inuisibilia & intellectualia se tenens, per operationem spiritus sancti capientibus se, sui præsentiam tribuit. In multis quoque alijs locis Apostolus memorat in spiritus sancti substantia Dei munera commorari, sicut in illo: *Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: ut abundetis in spe, & virtute spiritus sancti.* Deus autem

largitor bonorum, spem quam promisit reddet in virtute spiritus sancti, his qui habet illum: gaudio & pace cõplet eos, qui imperturbatam & sedatam cogitationem possidentes, lætas habent mentes, & ab omni perturbationum tempestate tranquillas. Qui autem in virtute spiritus sancti prædicta bona fuerint consecuti, etiam rectam fidẽ in trinitatis mysterio consequentur. In alio quoque loco eiusdem epistolæ: *Non est, inquit, regnum Dei cibis & potus: sed iustitia & pax & gaudium in spiritu S.* In spiritu enim sancto iustitiam, vniuersam virtutem, & quam supra diximus pacem, Dei gaudio copulatam esse asserens, his qui se audire poterant, manifestissimẽ probat: nõ alia hæc bona quam spiritus sancti esse substantiam. Cum ergo hæc bona ex largitione spiritus sancti ad homines veniant: vocatio gentiũ, quam introduxit per doctrinam euangelicã, acceptabilis & sanctificata redditur in spiritu sancto: quia & in hac sanctificatos & acceptos faciens spiritus sanctus, substantia est bonorũ Dei. Et qui illo plenus est, vniuersa iuxta rationẽ agit, docens rectẽ: viuens irreprehensibiliter: signa atq; portenta verẽ perfectę; demonstrans. Habet enim fortitudinem Spiritus S. præstantẽ sibi se fauri, & causam plenitudinis omniũ bonorũ. Nouit Petrus discipulus Domini Iesu, largitionẽ Spiritus S. donorum Dei esse naturã. Ait quippe ad eos qui obiurgabãt introitũ suum ad Cornelium. Si itaq; æqualem gratiã dedit illis Deus, præbens spiritum sanctũ, quo modo & nobis in principio: *ego quis eram, qui possem prohibere Dominum?* Et insuper ad suos: *Agnitor, inquit, cordium Deus, testimonium tribuit eis, dans spiritum sanctum sicut & nobis: & nihil discreuit inter nos & eos, fide mundans corda eorũ.* In hũc sensũ congruit etiã illud quod in multis locis dicitur, spiritum sanctum dari à domino. *Iacob puer meus, suscipiam eũ: Israhel electus me, suscipiet eũ anima mea: dedit spiritum meũ in eo.* Et adhuc: *Qui dat afflatum populo constituto super eam (haud dubiũ quin terra) & spiritũ calcãtibus eam.* Ostẽdimus aut supra non aliũ esse spiritũ Dei, & aliũ spiritũ S. Paulus quoque: *Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordib; vestris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et illud: *Quanto magis pater vester cæl: stis dabit spiritum sanctum petentibus se.* Iste autem spiritus effusus quoq; esse à Deo super omnẽ carnem dicitur: ut prophetent, & visiones videant, qui cum acceperint, secundum Ioelẽ, qui ex persona Dei loquitur: *Effundam de spiritu meo super omnem carnẽ, & prophetabunt filij vestri, & filie vestre.* Effusio quippe spiritus, causã exitit prophetandi, & videndi sensum pulchritudinemq; veritatis. Ipsum quoq; effusionis nomen, increatam spiritus sancti substantiam probat. Neq; enim Deus cum angelum mittit, aut aliam creaturam: effundam dicit de angelo meo, aut principatu, aut throno, aut dominatione. In solis quippe his, quæ ab alijs participantur, hic sermo consentit: sicut & nunc paulo antẽ de charitate Dei diximus: quæ effusa est in cordibus eorũ qui spiritum sanctũ receperunt. *Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus vestris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Saluator quoque, quia & ipse capabilis est, in similitudinem quoque vnguenti effusus dicitur: *Vnguentum effusum nomen tuum.* Nam & vnguentum quod vale continetur, habet quidem odoris substantiam: sed prohibetur longius spargi, quia vase intrinsecus clauditur: cum autem vas foris fuerit effusum, emittit procul benevolentiam suam: ita Christi nomen

G

E
 nomen bene olens ante aduentu eius, in solo Israelis populo verfabatur, quasi Iudæa vase inclusum. *Notus enim, ait, in Iudæa Deus: in Israel magnu nomen est.* Quãdo aut coruscans in carne sua Saluator, in vniuersam terrã, quin potius in omnẽ creaturam, extendit vocabulũ suum: impleto eo q̄ scriptum est: Quã admirabile est nomen tuũ in vniuersa terra: quibus consequenter Apostol. loquitur: *Non enim aliud nomen datum est sub celo, in quo oporteat saluari nos.* Et psalmista ad dominũ loquitur: *Magnificasti super omnia nomen sanctũ tuum, tunc completũ est: Vnguentum effusum nomen tuum.* Significat autẽ effusionis verbum, largã & diuitẽ muneris abundantiam. Itaq; cum vnus quis alicubi; aut duo spiritum sanctum accipiunt, non dicitur: *Effundam de spiritu meo:* sed tunc quando in vniuersas gentes munus spiritus S. redundauerit. Et ad Titum Apostol. salutem factam gentibus cõmemorat: *Non ex operibus iustitiã qua fecimus nos, sed per lacrumã secundæ regenerationis, & inuouationis spiritus S. quem effudit super nos abundanter.* Et hic enim largam attributionem spiritus, verbum effusionis ostẽdit: Ex quibus vniuersis docemur, capabilem spiritus S. esse substantiam, & ex hoc increatam. Capabilem substantiam vocat, quã capitur a pluribus, & eis sui confortium tribuit: capacem verò, eam quã cõmunicatione substantiã alterius impletur, & capiens aliud, ipsa nõ capitur ab alio. Capabili quippẽ statim inconuertibile, & inconuertibili æternum est cõsequens: quo modo econtrario capienti conuertibile, & conuertibili creabile subsequens est. Nihil ergo de creaturis inconuertibile, propter quod neque sempiternum est. Non solum igitur quod in hominibus est rationale cõuertitur & creatur: verum etiã in omnibus creaturis hac eadem conuersio reperitur. Nam & angelorum conuersationes & ruinas diuina eloquia demonstrant. Licet enim multitudo angelorum, & aliarum excellentium virtutum, in beatitudine & sanctimonia perseuerent: tamen cum in ea, quã similem habet naturam, conuersa sint, dilucidẽ ostenditur in primo eos statu non per immutabilitatem suã substantiã, sed per sollicitius in domino seruitium permanere. Neq; enim potest cõequaliũ diuersa esse natura. Nam quia omne genus hominum mortale est, & singuli homines mortales sunt, vt è diuerso quoq; si qua de superioribus immortalia sunt, haud dubiũ quin omnia in eodem genere & specie cõstituta, sint immortalia. Cũ autem hæc se ita habeant, etiam si vnus angelus conuertibilis apparuerit, omnes conuertibiles erũt, licet non sint conuersi in beatitudine perseuerantes: quo modo & cuncta hominum corpora diuisibilia sunt: quamquã non omnia diuidantur. Quãdam enim eorum passa diuisionem, ex reliquorum similiũ sui, naturam interpretantur. His ita edisertis, alterius substantiã à visibilibus & inuisibilibus creaturis spiritus sanctus ostenditur. Si autẽ hoc verum est, impijssimẽ quidã inter omnia connumerant spiritum S. dicentes in eo, quod omnia per verbum à Deo facta sunt, etiam significari spiritus sancti facturam. Neque enim vnũ ex omnibus, sed aliud extra omnia per substantiam ex vtroque demonstratus est spiritus sanctus. Nam si creatura, vt superius ostendimus, diuiditur in corporalia & incorporalia, & conditus est spiritus sanctus: vtique aut visibilis, aut inuisibilis creatura erit, id est, corporalis, aut incorporalis. Verũ corpus nequaquam erit, sicut prius diximus, cum doceat & scientiã præstet, & à sensu & ani-

ma capiatur. Sed neque inuisibilis creatura erit: vt paulo antè de eo disputauimus. Vnde & Apostolus in epistola quam ad Hebræos scripsit, alium eum esse ab omnibus angelis demonstrat, dicens: *Cui enim angelorum dixit aliquando: sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratores spiritus, in ministeriũ missi propter eos qui accepturi erant salutem?* Et post alia: *Quomodo nos effugiemus tantam negligentes salutem? Quẽ principium accipiens ad loquendum per dominum, ab his qui audierũt in nos confirmata est, testimonium dante Deo, signis & prodigijs, & varijs virtutibus, & spiritus sancti diuisionibus, iuxta suam voluntatem.* Hoc enim quod ait: *Cui angelorum, æquẽ accipitur, ac si diceret, nulli: per angelicum nomen significans omnium substantiam inuisibilium creaturarum.* Neque enim vlli quidem angelorum, & aliã cuidam rationabili creaturã dixit Deus: *sede à dextris meis.* In commune itaque sermo pronuncians, non esse dictum cuiquam creaturã: *sede à dextris meis.* Et hoc in commune de creatura. Et pronuncians de omnibus inuisibilibus creaturis, ait eas esse administratores spiritus. Propter quod subiicit: *Nonne omnes sunt administratores spiritus in ministeriũ missi?* Licet enim non omnes singillatim inuisibiles creaturã missã sunt: tamen quia eiussdẽ generis & honoris aliã missã sunt, quodammodo & ipsã possibilitate sunt missã, missarũ confortes æqualisq; substantiã. Quomodo igitur alius est ab vniuersis creaturis dominus, per quem principium ad loquendũ acceperat illa magna salus, cuius negligentes Apostol. nolens nos esse, ait: *Quomodo nos effugiemus tantam negligentes salutem? quã principium accipiens ad loquendum per dominum ab his qui audierunt in nos confirmata est:* Sed & Deus qui testimonium perhibet signis & portentis isti saluti: alius est ab omnibus administratorijs spiritibus. Sic & spiritus sanctus, cuius diuisionibus iuxta voluntatem eius testimoniũ perhibet Deus, distribuens eum, nõ per concisionis partes, sed per communionem, quibus eum præstare decreuerit: alterius est & ipse substantiã ab his in quã dispartitur effusus. Igitur quoniam approbauimus iuxta scripturarum sensum, aliũ extra omnem creaturam esse, spiritum sanctum: incassum, imò impiẽ quidam creatum eum esse ostendere volentes, testimonio vtuntur, quo omnia per verbum facta referuntur: vt scilicet in omnibus, etiam aeterna substantia contineatur. Et quia ad conditionem eius approbandam etiã propheticum sermonem vsurpant, dicente Deo, *creo spiritum: etiam in hoc eos monstrare debemus profus ab intellectu veritatis alienos.* Neque enim de spiritu sancto propositus sermo prophetæ fuit, vt ex ipsa serie & contextu eloquij intelligitur. Siquidem Amos propheta ex persona Dei: *Prepara te, inquit, ad inuocandum Deum tuum ò Israel: quoniam ego sum, firmans tonitruum, & creans spiritum, & annuncians in homines Christum suum: faciens diluculum & nebulam, & ascendens super excelsa terra: dominus Deus omnipotens nomen eius.* Deus enim qui se spiritum condere fuerat prælocutus & facere, & tonitruum dixit se firmare, & diluculum & nebulas facere. Si igitur in prædicta narratione perseueramus: id est, in tonitruo & diluculo & nubibus: eundem narrationis ordinem etiam in spiritu tenere debemus: vt id quod dicitur à Deo tale sit: Vt inuocemus me qui Deus sum, qui vniuersã procuro, qui & creator sum omnium, qui firmo tonitruũ, & condo spi-

Hebr. 1. d
 Ibr. 2. e
 Hebr. 1. d
 Ibr. 2. d
 H
 Ioan. 1. 2.
 Amos 4. d
 Sec. 70.

HERON
 VI. 7. 8.

A ritum, qui diluculum & nebulam ad quasdam utilitates facio hominum: prepara te vt inuoces o Israel: vt cum preparatus fueris ad inuocandum, & me oraueris, qui supradicta constituo, felicitate temporum & aliorum bonorum largitionibus perfruaris: me tibi per singulos annos omnia iuxta naturæ ordinem ministrante: vt fecundè annus fluat, vt suis spacijs horarum momenta decurrant: vt suo tēpore tonitrua mugiant, vt salutaris aura opportunis flatibus inspirat. Si verò per allegoriam, tonitruum & diluculum & nebula & creatio spiritus intelligantur: non substantiam rei, sed figuratam interpretationem significabunt. Quòd si è diuerso opposuerit, manifestè de spiritu S. hæc dici: quia inferatur ad creationem spiritus, illud quod sequitur: Et annuncians in homines Christum suū, in Hebræo habetur, annunciat in hominē loquelam suā: quòd scilicet qui creator est omnium, ipse etiam prophetis inspirat, & suā per eos hominibus indicat voluntatē. Et ad hoc respondendum est (quia quidam hæretici alium extra creatorem dominū patrem Saluatoris mentiūtur: hoc impijssimè prædicantes: non sceleratam eorū suspicionem prouidētēs à Deo percuti, dicēte: Ego formans tonitruum, & creans spiritum, & alias mundi partes faciens, & gubernans: annuncio in homines Christum meum.) Et hoc enim prouidentia mæ opus super omnia opera mea est: vt non solum eorum quæ foris sunt: sed & quæ ad emolumentum animæ & mētis humilitatem pertinent, causa subsistat. Ergo hoc quod dicitur, creo spiritum: æquè arbitror positum ac si diceretur, creans ventum. Deus quippè flatus hos, qui per aëris motum efficiuntur, dispositione sua ducit: secūdum illud quod alibi legimus: *Qui producit ventos de thesauris suis.* Benè autem, quod in ipsa sententia non ait: qui creauit, sed qui creo spiritum. Si enim de substantialitate spiritus sancti sermo esset, dixisset vtique, qui creauit. Neque enim semper eundem creat. Nunc autem consequenter de flatu dictum est, qui creo: quia non semel venti facti sunt: sed in eo quòd subsistunt, quotidie fiunt. Neque enim frustra sine articulo, qui in Græco sermone singularitatis significator est, nunc spiritus creatus dicitur: quoniam non est sanctus: cum penè semper spiritus sanctus cū articulo nominetur, vt in illo, *aitò τὸ πνεῦμα*, id est, ipse spiritus testimonium perhibet spiritui nostro. Et alibi, *aitò τὸ πνεῦμα*, id est, ipse est qui viuificat. Et rursum: *Sic & quæ Dei sunt, nemo cognouit nisi τὸ πνεῦμα*, id est, spiritus Dei: τὸ πνεῦμα, hoc est, spiritus enim scrutatur omnia, etiam alia Dei. Et multa quæ de scripturis sacris excerptare possibile est, quòd sicubi raro sine articulo nominatur spiritus sanctus: sciendum est cum additamēto cum nominari, significante magnificentiam eius. Siquidem dicitur aliquando & sine articulo, cum non ipse per se, sed participatio eius ostenditur: vt pura spiritus Eliæ: & spiritu ambulante, & quæcumque his similia sunt. Quoniam igitur ex his, quæ memorauimus, & ex multis alijs nō esse creaturam spiritum sanctum demonstratū est: nusquam conditionibus connumeratus est, sed semper cum patre & filio positus: Nunc videamus quam cum vtroque habeat indifferentiam. In fine epistolæ secundæ, quam ad Corinthios scribit Paulus, ait: *Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti spiritus sit semper cum omnibus vobis.* Ostenditur quippè ex sermone præsentis vna trinitatis assumptio: cum is qui gratiam Christi accepit, habeat

cam tam per administrationem patris, quam per largitionem spiritus sancti. Datur enim à Deo patre & Iesu Christo, iuxta illud: *Gratia vobiscum & pax à Deo patre & domino Iesu Christo:* non aliam dante gratiam patre, & aliam Saluatore. Si quidem & à patre & domino Iesu Christo eam dari describit, spiritus sancti communicatione completam. Nam & ipse spiritus dictus est gratia, secundum illud: *Et spiritui gratia iniuriam faciens, in quo sanctificatus est.* In Zacharia quoque repromittit Deus effusurum se, id est, abundantissimè tributurum, Hierusalem spiritum gratiæ & miserationis. Cum enim quis spiritus sancti accepit gratiam: habebit eam datam à Deo patre, & à Iesu Christo domino nostro. Vna igitur gratia Patris & Filij & spiritus Sancti operatione completa, trinitas vnus substantiæ demonstratur. In alio quoque loco: *Charitas, inquit, Dei cum omnibus vobis:* quæ à trinitate & tribuitur & firmatur. ait quippè Saluator: *Qui audit verba mea & seruat ea: hic est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur à patre meo. & ego diligam eum.* Neque enim alia dilectio est Saluatoris super his qui amantur, & alia dilectio patris. Deus enim diligit in salutem: quia sic dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Similiter & filius, quia vita est: vt tribuat vitam & salutem, diligit eos quos vult fieri meliores. Vnde amare se dicit eum qui amatur à patre. Et de eo ponitur in propheta: Et ipse saluabit illos, quia dilexit illos. Hanc dilectionem, fructum esse spiritus sancti, contestatur Apostolus: sicut & gaudium & pacem, quæ à patre ministratur & filio, dicens: *Fructus autem spiritus, gaudium, pax, charitas.* Quæ charitas effusa est in cordibus credentium per spiritum sanctum. *Charitas quippè, ait, Dei diffusa est in cordibus vestris in spiritu sancto.* Omnis quippe qui communicat spiritui sancto, per participationem eius communicat, iuxta illud: *Et communicatio sancti spiritus sit semper cum omnibus vobis.* Et in alio loco: *Si qua communicatio spiritus:* cum habuerit sapientiam Dei & sermonem, & in omnibus veritatem: habebit quoque confortium sanctitatis in Patre & Filio & spiritu Sancto. *Fidelis autem Deus, per quem vocati estis in communicationem filij eius, Scribit & Ioannes de patre: Si in lumine ambulamus, sicut ipse est in lumine, communicationem habemus cum illo.* Et adhuc: *Communicatio autem nostra cum patre & filio eius Iesu Christo.* Igitur quicumque communicat spiritui sancto, statim communicat patri & filio. Et qui charitatem habet patris, habet eam à filio cōtributam per spiritum Sanctum. Sed & qui particeps est gratiæ Iesu Christi, eandem gratiam habet datam à patre per spiritum Sanctum. In omnibus enim approbatur eandem operationem esse patris & filij & spiritus sancti. Quorum autem vna est operatio, vna est & substantia: quia quæ eiusdem substantiæ operatio sunt, eandem habent operationes: & quæ alterius substantiæ & diuersiorum, dissona atque diuersa sunt. Neque enim ex his tantum quæ præmissimus trinitatis vnitas docetur, sed ex innumerabilibus alijs: de quibus rursum secundum suum ordinem pauca ponemus. Arguēs Petrus Ananiam in eo quod in venditione agri, cuius se totum premium obrulisse dicebat, fraudem fecisset ex medio: sancti spiritus vnitatem ad Deum, non secundum numerum, sed iuxta substantiam comprobauit, dicens: Anania, quare

B
 Psal. 134. b
 Ioan. 6. b
 1. Cor. 13. d
 Rom. 8. c
 Rom. 8. c
 Ioan. 6. b
 1. Cor. 13. d

C
 Rom. 8. c
 Heb. 12. c
 Zach. 12. c
 2. Cor. 13. d
 Ioan. 1. c
 Gal. 5. d
 Rom. 8. c
 Phil. 2. a
 2. Cor. 13. d
 1. Ioan. 1. a
 1. Ioan. 1. a
 Adh.

E compleuit Satanas cor tuum, vt mentireris spiritui sancto & absconderes de precio agri? Nonne manens tibi manebat, & veditum in tua erat potestate: Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Nō hominibus mentitus es, sed Deo. Si. n. qui domino mentitur, mēitur spiritui sancto, & qui spiritui sancto mēitur, mēitur Deo: nulli dubium est, consortium spiritus sancti esse cum Deo. Et quomodo sanctitas subsistit in Deo, eodem modo & deitas intelligitur in spiritu sancto. Iste autem spiritus sanctus, quem diximus eiusdem naturæ esse cum patre, etiam à filij diuinitate non differt, Salvatore dicente discipulis: Cū in synagogam ad principatus & potestates introduxerint vos: nolite solliciti esse quo modo aut quid respondeatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in illa hora quid debeatis dicere. Pōnite in cordibus vestris non pręmeditari ad respondendum: Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, aut contradicere. Et in his quippe dicens, non debere eos esse sollicitos quid respondeant contradicentibus: quia in eadem hora doceantur à spiritu sancto, quid debeant respondere: statim intulit quæ causa fiducia: Pōnite, dicēs, in cordibus vestris non pręmeditari ad respondendum: ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, aut contradicere. Cum enim dixerit in tempore respondendi, doceri eos à spiritu sancto quid debeant respondere, in sequentibus ait: Ego enim dabo vobis os & sapientiam, & cætera. Ex quibus ostenditur sapientiam, quæ discipulis datur à filio, spiritus sancti esse sapientiam: & doctrinam spiritus sancti, domini esse doctrinam, vnumq; naturæ & voluntatis esse consortium spiritus sancti cum filio. Et quia superius demonstratum est socium esse per naturam spiritum vnigenitū Dei & Deo patri: filius verò & pater vnum sunt, iuxta illud: Ego & pater vnum sumus, non diuisa & inseparabilis secundum naturam ostensa est Trinitas. In alio quoq; euangelio dicitur: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Si ergo spiritus patris in apostolis loquitur, docens eos quæ debeant respondere, & quæ docentur à spiritu, sapientia est, quam non possumus aliam præter filiū intelligere: liquidò apparet eiusdem naturæ spiritum esse cū filio, & cum patre cuius spiritus est. Porro pater & filius vnū sunt. Igitur trinitas substantiæ vnitate sociatur. Per aliud quoque scripturarum exemplum, trinitatis vnitas & natura & virtus ostēditur. Filius & manus & dextera & brachium patris dicitur. Sicut crebrò docuimus, ex his vocabulis, vnus naturæ indifferentia demonstratur. Spiritus etiam sanctus, digitus Dei, secundum coniunctionem naturæ patris & filij nominatur. Siquidem in vno de euangelij, aduersus eos, qui signis domini detrahebant dicentes: In Beelzebub principe demoniorum eijcit demonia, sciscitans Saluator ait: Si ego in Beelzebub eijcio demonia, filij vestri in quo eijciunt? Si autem ego in digito Dei eijcio demonia: ergo superuenit in vos regnum Dei. Hunc eundem locum, alius euangelista describens: loquentem intulit filium: Si autem ego in spiritu Dei eijcio demonia. Ex quibus ostenditur digitum Dei esse spiritum sanctum. Si ergo coniunctus est digitus manui, & manus ei cuius manus est, & digitus sine dubio ad eius substantiam refertur, cuius digitus est. Verum caue ne ad humilia deiectus, & oblitus sermonis de quo nūc disputatur, depingas in animo tuo corporalium artuum diuersitates, & incipias tibi magnitudines, & inæqualitates, & cætera corporum maiora vel minora mem-

bra confingere: dicens, digitum à manu, & manum ab eo cuius est manus, multis inæqualitatibus discrepare: quia de incorporalib. nunc scriptura loquitur, vnitatem tantum volens, non etiam mensuram substantiæ demonstrare. Sicut enim manus nō diuiditur à corpore, per quam cuncta perficit & operatur, & in eo est, cuius est manus: sic & digitus non separatur à manu, cuius est digitus: itaque rejice inæqualitates & mensuras cū de Deo cogitas, & intellige digiti & manus & totius substantiæ vnitatem: quo digito, lex in tabulis lapideis scripta est. Per aliam quoque scripturam, fidei nostræ probationem monstrare per facile est. Solus sapiens dictus est Deus: non accipiens ab alio sapientiam, neq; per cuiusdam alterius sapientiæ participationem, sapiens nominatur. Siquidem multi sapientes dicuntur, non ex sua natura, sed ex cōmunicatione sapientiæ. Deus verò non alterius sapientiæ participatione, neque aliunde sapiens effectus, dictus est solus sapiens, & generans sapientiam, & alios faciens sapientes. Quæ sapientia dominus noster est Iesus Christus, qui dicitur Dei virtus, & Dei sapientia. Spiritus quoque sanctus dicitur sapientia. Siquidem & in veteribus libris refertur, repletū esse Iesum Naue à domino spiritu sapientiæ. Sicut ergo solus sapiens Deus, non accipiens aliunde sapientiam: sed sapientes faciens & generans sapientiam, solus est sapiens, extra omnes qui per nuncupationem eius sapientes dicuntur: multitudo quippe sapientium salus mundi: & qui semetipfos cognoscunt, hi sunt sapientes: & rursum cum fueris cum sapientibus, sapiens eris: Sic & spiritus sanctus non accipiens aliunde sapientiam, dictus est spiritus sapientiæ: hoc enim ipsum quod subsistit, spiritus sapientiæ est: & natura eius, nihil est aliud nisi spiritus veritatis, & spiritus Dei: de quibus iam abundatè in sectarum volumine disputauius. Vnde ne eadem superflue replicemus, contenti simus disputatione præterita.

DIDYMI DE SPIRITV SANCTO
LIBER II. D. HIERON. INTERPRETE.

QVIA igitur spiritus sapientiæ & veritatis inseparabiliter cum filio est, ipse quoque sapientia subsistit & veritas. Si enim capax esset sapientiæ & veritatis, in id aliando descenderet, vt desineret habere quod aliunde susceperat, id est, sapientiam & veritatem. Et filius sapientia & veritas, ipse subsistens non separatur à patre, qui solus sapiens & veritas scripturarum vocabus prædicatur. Eundem circulum vnitatis atq; substantiæ spiritus sancti, secundum id quod sapientiæ & veritatis est spiritus, videmus habere cum filio, & rursum filium à patris non discrepare substantia. Cū autem filius imago sit Dei inuisibilis, & forma substantiæ eius, quicumque ad hanc imaginem vel formam imaginantur atque formantur, adducuntur in similitudinem Dei: iuxta vires tamen humani profectus, istiusmodi formam & imaginem consequentes. Similiter & spiritus sanctus, cum sit signaculum Dei: hi qui formam & imaginem Dei capiunt, signati per eum, in eo ducuntur ad signaculum Christi sapientiæ & scientiæ, & insuper fide pleni. Nam diuisiones operationum sunt, idem autem ipse spiritus, qui operatur omnia in omnibus. Operante ergo patre multiplicem charismatum plenitudinem, multiplicat eam filius subsistentem per spiritum sanctum. Alij. n. per spiritum

F
Iam 20. a
Matt. 10. c
Luc. 11. c
Matt. 12. c

G
Rom. 16. d
1. Cor. 1. f
Dent. 34. c
Sap. 6. d
Prom. 13. d
H
Hebr. 1. a
1. Cor. 12. a

HIERON
VI. 7. 8.

A

Act. 17. a

Iob. 1. d

Act. 13. a

Gal. 2. b

Act. 4. d

1. Ioan. 1. a

1. Cor. 4. a

Matt. 23. d

B

Ephes. 4. a

Matt. 23. b

Ephes. 4. b

1. Thef. 2. a

datur fermo sapientia. Alij vero scientia secundum eundem spiritum. Alij fides in eodem spiritu, & cetera quae ab Apostolo enumerata sunt dona, quibus additur: Haec autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vnde discetes operatricem, & vt ita dicam, distributricem naturam spiritus sancti, non abducatur ab his qui dicunt operationem, & non substantiam Dei esse spiritum sanctum. Et ex alijs quoque plurimis locis subsistens natura demonstratur spiritus sancti: vt in illo quod apostoli scribunt. *Visum est enim spiritui sancto, & nobis*: quia hoc quod dicitur, visum est, non operatione significat, sed naturam: maxime cum & de domino simile quid reperiatur, vt: *Sicut domino visum est, ita factum est*. Denique & sermones eius sapientissime lectantur, vt in illo: *Ieiunantibus eis, & ministrantibus* (id est, discipulis Christi) *dixit spiritus sanctus: Separate michi Barnabam, & Saulum in opus ad quod vocavi eos*. Quae vox diuinitatis & auctoritatis index, non creatam, sed incretam substantiam monstrat. Neque enim spiritus sanctus in aliud quoddam opus vocauit Barnabam & Paulum, quod non sit patris & filij: cum ministerium quod eis commisit & tradidit spiritus, patris & filij sit ministerium. Ad Galatas Paulus loquitur: *Qui enim operatus est Petro in apostolatibus circumcissionis, operatus est & michi in gentes, & Barnabae*. Pariter enim ad nationes spiritus sancti auctoritate directi sunt. Christo quoque operante in Apostolis, spiritus completum est ministerium: vt ipsi apostoli consententur se in Christo loqui, & id quod suis oculis viderunt, & ministri facti sunt sermonis, id est, Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Denique quasi principatum in sacerdotio possidentes, & initiatores fidei a Christo sunt demonstrati, dicente: *Euntes ite, & docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, & filij, & spiritus sancti*. Et sicut Apostolus scribit rectissime: *Vnus est dominus, vna fides, vnum baptisma*. Quis non ex ipsa cogitur veritate suscipere indifferetiam sanctae trinitatis, dum vna sit fides in patre & filio & spiritu S. & lauacrum detur atque firmetur in nomine patris & filij & spiritus sancti? Non arbitror quemquam tam vecordem atque insanum futurum, vt perfectum baptisma putet, quod datur in nomine patris & filij, sine assumptione spiritus sancti: aut rursus in nomine patris & spiritus sancti, filij vocabulo praetermisso: aut certe in nomine filij & spiritus sancti, non praeposito vocabulo patris. Licet enim quis possit existere saeci, vt ita dicam, cordis, & penitus mentis alienae, qui ita baptizare conetur, vt vnus de praecipis nominibus praetermittat (videlicet contrarius legislator Christi) tamen sine perfectione baptizabit: imo penitus a peccatis liberare non poterit, quos a se baptizatos existimauerit. Ex his colligitur quam indiuisa sit substantia trinitatis, & patrem verum filij esse patrem, & filium verum patris filium, & spiritum sanctum verum patris & Dei esse spiritum, & insuper sapientiae & veritatis, id est, filij Dei. Haec est salus ergo credentium: & dispensatio ecclesiae disciplinae in hac trinitate perficitur. Nam cum Saluator discipulos suos ad praedicandum Euangelium miserit, & ad dogmata veritatis docenda pater in Ecclesia constituisse dicatur, primo Apostolos, secundo Prophetas, tertio magistros: super hac re etiam Apostoli congruente sententia: Et sicut probati sumus a Deo ad credendum Euangelium, sic loquimur, non vt hominibus placentes, sed Deo, qui probauit corda nostra: hos cosdem, quos Christus

magistros esse praecipit, & pater probauit, & spiritus sanctus dispensator & praepositos in Ecclesia constituisse perhibetur. Si quidem cum Miletum Paulus Apostolus Presbyteros de diuersis locis, & pluribus ecclesijs congregasset: *Attendite, inquit, vobis, & vniuerso gregi, in quo spiritus sanctus posuit vos episcopos, ad regendam ecclesiam domini, quam acquisiuit per sanguinem suum*. Si enim quos Christus ad euangelizandum & baptizandas nationes misit, spiritus sanctus Ecclesiae praeposuit, patris sententia destinatos: nulli dubium est, vniam patris & filij & spiritus sancti operationem, & probationem, & consequenter eandem trinitatis esse substantiam. Necnon & illud considerandum, quod in corde & sensu habitare non potest creatura, nisi Deus & fermo eius in spiritu sancto: sicut ad quosdam loquitur pater. *Inhabitabo in eis, & inambulabo*. Et ad ipsum quidam dirigit vocem: *Tu autem in sancto habitas laus israel*. Altus quippe in altis habitat vniuersae conditor creaturae: Habitat vero & vnigenitus filius in mente pura, & corde credentium. Per fidem quippe habitare Christum, vt in interiori homine: in spiritu ait Apostolus, ita scribens in spiritu: *In interiori homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris*. Ipse quoque de se loquitur: *Vni in me Christus*. Et iterum: *Qui in me loquitur Christus*. Et Saluator: *Veniemus, inquit, ego & pater* (haud dubium, quin ad eum qui praecipia eius seruauerit) *& mansionem apud eum faciemus*. Porro sic fermo iste contextitur. *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Et pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. In alio quoque loco, omnis natura rationalium creaturarum, domus dicitur Saluatoris. Sicut autem super domum suam est dominus Iesus, cuius domus sumus nos: ita domus Christi templum Dei est: in quo spiritus eiusdem inhabitat Dei. Scribens quippe Corinthijs Paulus ait: *Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si autem in domo & templo quo pater & Saluator inhabitat, illico inuenitur & spiritus sanctus: ex hoc indiuisa trinitatis substantia demonstratur. Et post non multa eiusdem epistola: Nescitis, inquit, quia corpora vestra templum spiritus sancti sunt, quem habetis a Deo? Cum ergo spiritus sanctus, similiter vt pater & filius, mentem & interiorum hominem inhabitare doceatur: non dicam ineptum, sed impium est eum dicere creaturam. Disciplinas quippe, virtutes dico & artes, & his contrarias perturbationes, & imperitias, & affectus, in animabus habitare possibile est: non tamen vt substantias, sed vt accidentes. Creatam vero naturam in sensu habitare impossibile est. Quod si verum est, & spiritus sanctus absque vlla ambiguitate subsistens, anima est habitator & cordis: nulli dubium est, quin cum patre & filio credi debeat increatus. Ex omnibus igitur, quae praecedens fermo differuit, incorruptibilis & sempiternus secundum naturam patris & filij, spiritus sanctus demonstratus, vniuersam de se ambiguitatem abstulit & suspicionem: ne vnus de creatis substantijs existimeretur, is qui spiritus Dei sit: quem exire de patre Saluatoris in Euangelio verba declarant. *Cum venerit, inquit, consolator, quem ego mittam vobis spiritum veritatis, qui a patre egreditur: ipse testimonium dabit de me*. Consolatorem autem venientem spiritum sanctum dicit: ab operatione ei nomen imponens: Quia non solum consolatur eos, quos se dignos repererit, & ab omni tristitia & perturbatione reddit alienos: verum incredibile quod-*

C

Act. 20. f

2. Cor. 6. d
1. Ioan. 1. a

Ephes. 3. d

Gal. 1. d
2. Cor. 13. a
1. Ioan. 1. a

D

1. Cor. 3. d

1. Cor. 5. d

1. Ioan. 1. d

dam

E dam gaudium, & hilaritatem eis tribuit : intantum
 ut possit quis Deo gratias referens, quod tali hospite
 dignus habeatur, dicere: *Dedisti letitiam in corde meo.*
 Sempiterna quippe latitia in eorum corde versatur,
 quorum Spiritus sanctus habitator est. Iste spiritus
 sanctus consolator à filio mittitur : non secundum
 angelorum, aut prophetarum, aut Apostolorum
 ministerium: sed ut mitti decet à sapientia & veritate
 spiritum Dei, indiuisam habentem cum eadem
 sapientia & veritate naturam. Etenim filius mis-
 sus à patre non separatur, nec distungitur ab eo: man-
 ens in eo, & habens illum in semetipso. **Quin**
 spiritus veritatis supradicto modo missus à filio, de
 patre egreditur, nō aliunde ad alia transmigrans. Im-
 possibile quippe hoc pariter & blasphemum est. Si. n.
 hic spiritus veritatis iuxta naturas corporū certo spa-
 cio circumscriptus est, aliū deserens locum, ad alium
 commigrauit. Sed quo modo pater nō consistens in
 loco, vltra omnem corporum est naturā: Ita & spiri-
 tus veritatis sine quaquā locorum sine clauditur: cum
 sit incorporealis, & ut verius dicam, excellens vniuer-
 sam rationalem creaturam. Quia ergo impossibile
 est, & impium ista quæ diximus, in corporalibus cre-
 dere: exire de patre spiritum S. sic intelligendum, ut
 se Saluator de Deo exisse testatur, dicens: *Ego de Deo*
exiui, & veni. Et sicut loca, & cōmutationes locorū
 ab incorporalib. separamus: sic & prolationes, intus
 dico & foris, ab intellectualium natura discernimus:
 quia ista corporum sunt recipientium tactum, & ha-
 bentium vastitates. Ineffabili itaque & sola fide noto
 sermone credendū est Saluatorem dictū esse exisse à
 Deo, & spiritum veritatis à patre egredi, loquente:
Spiritus qui à me egreditur. Et pulchrē, qui de patre,
 inquit, egreditur. Cum enim dicere possit, de Deo, si-
 ue de domino, siue de omnipotēte, nihil horū tetigir:
 sed ait, de patre: non quod pater à Deo omnipotente
 sit alius (quia hoc scelus est etiam cogitare) sed secun-
 dum proprietatem, & intellectum parentis, egredi
 ab eo dicitur spiritus veritatis. Licet enim ex Deo
 frequenter se dicat exisse Saluator, proprietatem ta-
 men, & (ut ita dicam) familiaritatem, de qua iam sa-
 pē tractauimus, ex vocabulo magis sibi patris assu-
 mit, dicens: *Ego in patre, & pater in me.* Et alibi: *Ego &*
pater unum sumus: & multa alia his similia, quæ in
 euangelio obseruans lector inueniet. Iste ergo spiri-
 tus sanctus, qui de patre egreditur, testificabitur, in-
 quit dominus, de me, testimonium simile ferens ei
 patris testimonio, de quo ait: *Testimonium dicit de me,*
qui misit me pater. Mittente autem filio spiritum ve-
 ritatis, quem consolatorem vocauit, simul mittit &
 pater. Neq; enim pater mittente filio nō mittit, cum
 eadem voluntate patris & filij spiritus veniat: Salua-
 tore quoque per prophetam loquente, sicut manife-
 stum esse poterit ei qui totum perlegerit locum. *Et*
dominus misit me, & spiritus eius: Si quidem nō solum
 filium, sed & spiritum mittit Deus. Sed & Apostolus
 loquitur: *Quæ nunc annuntiat a sunt vobis per eos qui*
euangelizauerunt vobis, spiritu sancto misso de caelis. Et
 in libro qui Sapientia scribitur, ab his qui diuina cha-
 rissimata consecuti sunt, vox gratias Deo perferēs de-
 stinatur. *Quæ autem in caelis sunt quis inuestigauit? vo-*
luntatem autem tuam, quis cognouit: nisi quod tu dedisti
sapientiam, & spiritum S. tuum misisti de excelsis? Et sic
 correctæ sunt temitæ eorum, qui super terram erant,
 & placita tibi edocti sunt homines. Et in præsentia si-
 quidē lectione non sola sapientia Dei, id est, vni geni-

tus filius eius datur à patre, sed & spiritus S. mittitur.
 In ipso quoque Euangelio dari prædicatur à patre, &
 mitti spiritus S. Saluatore dicente: *Et ego rogabo patrem*
meum, & alium paraclatum dabit vobis, ut sit vobiscum
in æternū, spiritum veritatis. Et iterum: *Paraclatus autē*
spiritus S. quem mittet pater in nomine meo, ille vos do-
cebit omnia. Nam & in his sermonibus alium para-
 cletum dare dicitur pater, nō autem alium ab eo qui
 à filio mittitur, secundum illud: *Cum autem venerit*
ille paraclatus, quem mittam vobis à patre, spiritum veri-
tatis. Quem alium paraclatum nominauit, nō iuxta
 naturæ differentiam, sed operationis diuersitatem.
 Cum enim Saluator, mediatoris & legati personam
 habeat, ex qua Pontifex deprecetur pro peccatis no-
 stris, saluans in sempiternum eos, qui per ipsum ac-
 cesserunt ad Deū: quia semper viuens interpellat pro
 eis patrem: spiritus S. secundum aliam significatiā
 paraclatus, ab eo quod cōsolatur in tristitia positos,
 nuncupatus est. Verū noli ex filij & spiritus sancti
 operatione diuersa varias æstimare naturas. Si quidē
 in alio loco reperitur paraclatus spiritus, legati ad pa-
 trem persona fungi, ut in illo: *Quid enim oremus, in-*
xta id quod oportet, nescimus: sed ipse spiritus interpellat
pro nobis gemitibus inenarrabilibus: qui autem scrutatur
corda, scit quid desideret spiritus, quomodo secundū Deum
postulat pro sanctis. Saluator quoq; consolationem, à
 qua spiritus S. paraclatus nuncupatus est, operatur in
 cordibus eorum, qui ea indigent. Scriptum est enim:
Et humiles populi consolatus est. Vnde & is qui hoc be-
 neficium fuerat consecutus, eum prædicans loqueba-
 tur. Domine, secundum multitudinem dolorū meo-
 rum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt
 cor meum, siue dilexerunt animā meā. Utroq; enim
 scriptum esse modo, in diuersis exemplaribus inue-
 nitur. Sed & pater, Deus omnis consolationis dicitur, cō-
 solans eos qui in tribulatione sunt: ut ex ipsis angu-
 stijs per patientiam salutē primum, dehinc coronam
 gloriæ consequantur. Spiritus igitur consolator, &
 sanctus, & spiritus veritatis datur à patre, ut semper
 cum Christi discipulis cōmoretur, cum quibus & ipse
 Saluator est, dicens: *Ece ego vobiscum sum usque ad con-*
summationem seculi. Cum autem semper Apostolis
 & spiritus S. assit & filius, sequitur vt & pater cum ip-
 sis sit: quia qui recipit filium, recipit & patrem: & man-
 sionē filius cum patre facit apud eos, qui digni adue-
 tu eius extiterint. Sed & vbi spiritus S. fuerit, statim
 inuenitur & filius. Si quidē cum in prophetis spiritus
 sanctus sit, faciens eos futura præcinere, & alia quæ
 prophetalis operationis sunt: sermo Dei ad eos dicitur
 factus: vt ad id qd ad consuetudinē prophetarum
 est, hæc dicit dominus, etiā illud addatur: sermo qui
 factus est ad Esaiam, siue ad reliquos. Quod autē pro-
 pheta spiritum S. habuerint: Deo manifestē loquēte
 cognoscimus. Ait enim: *Quæcumq; mandauit in spiritu*
meo seruis meis prophetis. Et Saluator in Euangelio sig-
 nificat iustos viros, & eos qui ante aduentū suū populo
 ventura cecinerant, spiritus S. aspiratione cōple-
 tos, Interrogans quippe Phariseos quid eis de Chri-
 sto videretur, & audiēs quia esset filius Dauid: loqui-
 tur: *Quomodo Dauid in spiritu vocat eum dominū, dicēs:*
dixit dominus domino meo, sede à dextris meis? Si ergo
Dauid vocat eum in spiritu S. dominum, quomodo filius
eius est? Et Petrus ad confortes fidei loquitur *Opor-
 tet impleri scripturam, quam prædixit spiritus S. per os*
Dauid de Iuda, &c. Et in eodem rursus libro: *Qui per*
spiritum, inquit, sanctum ore Dauid pueri tui locutus es:

G
 Ioan. 14. b
 Ibid. d
 Ibid. 15. d
 Hebr. 7. d
 Rom. 8. e
 Psal. 93. d
 2. Cor. 1. a
 Mat. 28. d
 Zach. 1. b
 Sec. 7. o.
 Mat. 22. d
 Añ. 1. c
 Ibid. 4. c

HERON
 VI. 7. 8.

A

Aff. 28 f

Esa. 6. c

1. Cor. 1. a

Aff. 5. a

Ioan. 15. d

B

Ioan. 5. g

Exod. 3. d

Ibid. e.

Zach. 1. b

Sec. 70.

Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Esaias quoque cum sermone Dei impulsus ad prophetandum fuisset: spiritus sancti imperio prophetae perhibetur: ut in fine eorumdem actuum scribitur. Bene spiritus sanctus locutus est per Esaiam prophetam ad patres vestros, dicens: Vade ad populum istum, & dic: Aure audietis, & reliqua. Hanc igitur prophetiam, quam Apostolus Paulus affirmat a spiritu sancto pronunciatam, ipse liber prophetae a domino dictam esse commemorat. Et audiui, inquit, Esaias, vocem domini dicentem: Quem mittam, & quis ibit ad populum istum? Et dixi: Ecce ego, mitte me. Vade, inquit, & dic populo huic: Aure audietis. Et post alia ipse dominus ait: Et conuertentur, & sanabo illos. Et statim propheta: Quousque domine? cum enim dominus ad prophetam dixisset: ut ea quae scripta sunt diceret, & propheta iubenti domino respondisset, vsque quo domine? ea quae in propheta a domino dicta sunt, in spiritu sancto commemorata Paulus affirmat. Ex quo liquidum ostenditur, ut saepe iam diximus, vnam & voluntatem & naturam domini esse & spiritus sancti, & in nuncupatione spiritus, etiam nomen domini intelligi. Quomodo enim ad Corinthios vocabulum Dei super patre positum, & domini super filio, neque patri aufert dominationem, neque filio deitatem: sic quidem eadem ratione qua pater dominus est, & filius Deus est; sic & spiritus sanctus dominus nuncupatur. Si autem dominus, consequenter & Deus: ut paulo antea iam diximus, cum vocem Apostoli Petri ad Ananiam: qui pecuniam subtraxerat poneremus: quia & deitas superintelligitur in spiritu sancto. Verum quoniam inde quaestionis ordo deductus est: Cum autem venerit paracletus spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Age nunc ex ipso sermone quaeramus, si quid in eo possimus inuenire cum his consentire quae dicta sunt. Spiritum sanctum a patre in suo mitti nomine, Saluator affirmat: cum proprie Saluatoris nomen sit filius: siquidem naturae consortium, & ut ita dicam, proprietate personarum ex ista voce signatur. In qua appellatione filij, missus a patre spiritus sanctus, non seruus, non alienus, nec distinctus a filio intelligatur. Et quo modo filius in patris appellatione venit, dicens: Ego veni in nomine patris mei (filij quippe tantummodo est in nomine patris venire: salua proprietate filij ad patrem, & patris ad filium) sic e contrario, nullus alius venit in nomine patris: sed verbi gratia, in domini, & Dei, & omnipotentis. Quod manifestius aduertere poteris prophetas relegens ex animo. Nam & Moyses magnus minister & famulus, in nomine eius qui est, & in nomine Dei Abraham & Isaac & Iacob venit, Deo ad eum loquente: sic dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos. Et rursus, dicens eis: Deus Abraham, Isaac, & Iacob misit me ad vos: Seruorum quippe iustorum, quales erant de quibus dixit: mandabo in spiritu meo seruis meis prophetis, in nomine Dei facta est missio. Et quia dignos se exhibuerunt Deo: in nomine Dei venisse referuntur. Rursus proficiscetes in maius, & sub vnus Dei imperio consistentes, in omnipotentis Dei nuncupatione venerunt. Quia vero filij Israel in Aegypto commemorantes, didicerant eos qui non sunt, quasi deos colere, & mundi partes diuino honore venerari: consequens fuit, ut Moyses, sub eius qui est, vocabulo ad eos mitteretur, & a falsis eos liberans dijs, ad veram transduceret Deitatem, & ad dominum patrum Abraham, Isaac, & Iacob. Quomodo ergo serui, qui in no-

mine domini veniunt, per hoc ipsum quod subiecti sunt & seruiunt, indicant dominum, proprietatem eius referentes (serui quippe sunt domini) sic & filius, qui venit in nomine patris, proprietatem patris portat & nomen, & per haec vnigenitus Dei filius approbatur. Quia ergo spiritus sanctus in nomine filij a patre mittitur, habens filij proprietatem, secundum quod Deus est, non tamen filietatem, ut filius eius sit, ostendit quia vnice sit iunctus ad filium. Vnde & filij distinctus est spiritus, per adoptionem faciens filios eos, qui se recipere voluissent. Quia enim, inquit, estis filij Dei, misit pater spiritum filij sui in corda nostra, clamantem abba pater. Iste autem spiritus sanctus, qui venit in nomine filij missus a patre: docebit omnia eos qui in fide Christi perfecti sunt. Omnia autem illa quae spiritualia sunt & intellectualia: & (ut breuiter vniuersa concludam) omnia veritatis & sapientiae sacramenta. Docebit verò non quasi doctor & magister disciplinae, quam aliunde est consecutus (siquidem hoc eorum est, qui sapientiam & artes aliquas studio industriaeque didicere) sed quasi ipsa ars atque doctrina, & sapientia, veritasque spiritus, inuisibiliter menti insinuat scientiam diuinorum. Nam & pater docet sic discipulos suos: dicente illo qui ab eo doctus fuerat: Deus docuisti me sapientiam: & audacter alio proclamante: Docuisti me Deus a iuuentute mea, atque ita omnes fiunt docti. Dei quoque filius & sapientia Dei & veritas sic docet participes suos: ut disciplinam non arte doceat, sed natura. Vnde & eum docetur solum magistrum vocare discipuli. Has easdem disciplinas, quae dantur a patre & filio in corda credentium, spiritus sanctus ministrat his qui animales esse desiderant. Animalis quippe homo non percipit ea quae spiritus sunt, arbitrans esse inutilitiam, quae dicuntur. Qui vero a perturbationibus purgauerit mentem suam, spiritus sancti disciplinis, id est, sermonibus sapientiae, scientiaeque complebitur: intantum ut is qui ea susceperit dicat: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum sanctum. Deus autem his qui se ita praeparauerint, spiritum sapientiae reuelationisque largitur ad cognoscendum semetipsam: qui accipientes spiritum sapientiae, non aliunde, sed ab ipso spiritu S. efficiuntur sapientes, & ab ipso intelligunt dominum, & quidquid Dei est voluntatis, & eundem ipsum spiritum ipso reuelante cognoscunt: ut sciant quia a domino donata sunt eis: ita ut is qui fuerit spiritum reuelationis & sapientiae consecutus, sufficiens sit veritatis dogmata praedicare: non humana, sed Dei arte subnixus: sicut & vnus ex his apostolorum possumus audire dicentem: Et praedicatio mea, & sermo meus, non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis: sed in ostensione spiritus & virtutis Dei. Aequalem vero spiritui virtutem non possumus aliam praeter Christum dominum nostrum interpretari: ipse enim discipulis ait: Accipietis enim virtutem super vos. Et ad Mariam angelus: Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Creatrix igitur virtus altissimi spiritu sancto superueniente in virginem Mariam Christi corpus fabricauit: quo ille vsus templo, sine viri natus est semine. Ex quibus ostenditur esse spiritum sanctum creatorem: ut iam in dogmatum volumine breuiter ostendimus. Et in psalmo ad dominum dicitur: Auferes ab eis spiritum tuum, & deficiet: & in terram suam reuertentur: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terra. Nec mirum si dominici tantum corporis spiritus sanctus conditor sit: cum patri filioque

C

Gal. 4. b

1. Cor. 1. a

Mat. 23. a

1. Cor. 2. d

D

1. Cor. 2. d

1. Cor. 2. d

Aff. 1. a

Luc. 1. d

1. Cor. 2. d

E sociatus, eadem potestate creauerit omnia, que pater
 creauit & filius. *Emitte enim, ait spiritum tuum, & crea-*
buntur. Porro iam frequenter ostendimus eiusdem
 operationis esse spiritum S. cuius est pater & filius: &
 in eadem operatione vnā esse substantiam, & recipre
 eorum que *opsona* sunt, operationē quoque non esse
 diuersam. Vt autem & aliud quoque testimoniū, quod
 nos possit adiuuare in fide spiritus S. ponamus: in Eu-
 angelio ita sermo contextitur: *Adhuc multa habeo vo-*
bis dicere: sed non potestis ea portare modo. Cum autem
 venerit ille spiritus veritatis: diriget vos in omnem
 veritatem. Neque enim loquetur à semetipso, sed que-
 cumque audiet, loquetur, & que ventura sunt annun-
 ciabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet,
 & annuntiabit vobis. *Omnia que habet pater,*
mea sunt. Propterea dixi vobis: quia de meo accipiet, &
annuntiabit vobis. Ex his enim sacramentorum ver-
 bis edocemur, quod cum multa docuisset discipulos
 suos Iesus, dixerit: Adhuc habeo plurima dicere vo-
 bis: quia verbum istud, adhuc multa habeo dicere vo-
 bis, non ad nouos quoslibet, & penitus Dei gratia va-
 cuos diriget: sed ad eos qui auditores verborū eius,
 necdum fuerant omnia consecuti. Quęcunque enim
 susterre poterant tradens eis, in futurū tempus reli-
 qua distulit: que sine disciplina spiritus S. sciri non
 poterant: quia ante aduentū dominicę passionis non
 erat datus hominibus spiritus S. euangelista dicente:
Non enim erat cuiquam spiritus datus: quia Iesus necdum
erat glorificatus. Glorificari dicens Iesum, mortē gu-
 stare pro cunctis. Itaque post resurrectionem apparēs
 discipulis suis, & insufflans in faciem eorū, *Accipite,*
inquit, spiritum sanctū. Et rursum: *Accipietis virtutem*
spiritus S. uementis super vos: Quo ueniente in corda
 credentium, implentur sermonibus sapientię & sci-
 entię: & sic spirituales effecti, suscipiunt spiritus san-
 cti disciplinam, quę possit eos deducere in omnē ve-
 ritatem. Necdum enim instante hora, in qua oportebat
 eos spiritu S. repleri, tunc quādo dixit ad eos, ad-
 huc multa habeo vobis dicere: consequēter addidit,
 sed non potestis ea portare modo. Adhuc enim typo legis
 & umbrę & imaginibus seruientibus, non poterant ve-
 ritatem, cuius umbram lex portabat, inspicere: vnde
 nec spiritualia sustinere. Cum autem, ait, venerit il-
 le, hoc est paraclētus, spiritus veritatis, diriget vos in
 omnē veritatē: sua doctrina & institutione vos trans-
 ferens a morte litterę ad spiritum viuificantē: in quo
 solo omnis scripturę veritatis posita est. Ipse ergo
 spiritus veritatis ingrediens puram & simplicē men-
 tem, signabit in vobis scientiam veritatis: & semper
 noua veteribus adiungens, *diriget vos in omnem veri-*
tatem. Ad Deum quoque patrem quidam allegās pre-
 ces loquitur: *Dirige me in veritate tua,* hoc est, in vni-
 genito tuo: propria voce testante: *Ego sum veritas.*
 Quam perfectionē tribuit Deus mittens spiritū veri-
 tatis: qui credentes in totam dirigat veritatem. De-
 hinc in consequentibus de spiritu veritatis, qui à pa-
 tre mittatur, & sit paraclētus, Saluator, qui & veritas,
 ait. *Non enim loquetur à semetipso:* hoc est, nō sine me,
 & sine meo & patris arbitrio: quia inseparabilis à mea
 & patris est voluntate: Quia non ex se est, sed ex pa-
 tre, & me est: hoc enim ipsū quod subsistit & loqui-
 tur, à patre & me illi est. Ego veritatem loquor: id est,
 in spiro que loquitur. Siquidem spiritus veritatis est.
 Dicere autem & loqui in trinitate, non secundū con-
 fueradinem nostram, qua ad nos inuicem sermocina-
 mur & loquimur, accipiendum: sed iuxta formam

incorporalium naturarū, & maximē trinitatis, quę
 voluntatem suam inserit in corde credentiū, & eorū
 qui eā audire sunt digni: hoc est, dicere & loqui. Nos
 quippē homines, quando de aliqua re ad alterum lo-
 quimur: primum quod volumus, mente concipimus
 absque sermone. Inde in alterius sensum volentes
 transferre, linguę organū commouemus, & quasi
 quoddam plectrū chordis dentiū collidentes, voca-
 lem sonū emittimus. Quomodo igitur nos linguam,
 quam palato dentibusque collidimus, & idē aërem
 in diuersa temperamus eloquia, vt nobis nota com-
 municemus in alios: ita & auditorē necesse est patu-
 las præbere aures: & nullo vitio coarctatas, in ea quę
 dicuntur erigere: vt possit ita scire quę proferuntur,
 quomodo nouit ea ille qui loquitur. Porro Deus
 simplex, & incomposita spiritualisque naturę, ne-
 que aures, neque organa, quibus vox emittitur habet,
 sed solitaria incomprehensibilis; substantia nullis
 membris partibusque componitur. Quę quidē de filio
 & de spiritu S. similiter accipienda. Si quando ergo
 legimus in scripturis: *Dixit dominus domino meo.* Et a-
 libi: *Dixit Deus, fiat lux:* & si qua his similia: digna
 Deo accipere debemus. Neque enim ignorante filio,
 qui sapientia & veritas est, pater suam nunciat volū-
 tatem: cum omne quod loquitur, sapiens verusque
 subsistens, in sapientia habeat & in substantia. Loqui
 ergo patrē, & audire filiū: vel e contrariō, filio loquē-
 audire patrē, eiusdem naturę in patre & filio cōsen-
 susque significatio est. Spiritus quoque sanctus, qui est
 spiritus veritatis, spiritusque sapientię, non potest filio
 loquēte audireque nescit: cum hoc ipsū sit quod profer-
 tur à filio. i. procedens à veritate cōsolator manans
 de consolatore, Deus de Deo spiritus veritatis proce-
 dens. Denique ne quis illum à patris & filij voluntate,
 & societate discerneret, scriptum est: *Non enim à se-*
metipso loquetur: sed sicut audiet loquetur. Cui etiam si-
 mile de seipso Saluator ait: *Sicut audio, & iudico.* Et
 alibi: *Non potest filius facere quicquam, nisi quod viderit*
patrem facientem. Si enim vnus est patri filius: nō iux-
 ta Sabellij dictū, patrem & filiū cōfundentis: sed
 iuxta indiscretionem essentię siue substantiæ: nō po-
 test quicquam absque patre facere: quia separatorum
 diuersa sunt opera: sed videns operantē patrem, &
 ipse operatur: non secundo gradu, & post illum ope-
 rans. Alia quippē patris, alia filij opera esse inciperēt,
 si non æqualiter fierent. Scriptum est autē: *Qua enim*
ille facit (haud dubium quin pater) hæc eadem filius si-
militer facit. Quod si operante patre & filio, non iux-
 ta ordinem, primi & secūdi, sed iuxta idem tempus
 operandi eadem & indissimilia subsistunt vniuersa
 quę fiunt, & filius non potest à semetipso quicquam
 facere, quia à patre non potest separari: sic & spiritus
 sanctus nequaquam separatus à filio, propter volun-
 tatis naturęque consortiū, non à semetipso creditur
 loqui: sed iuxta verbū, & veritatem Dei loquitur vni-
 uersa quę loquitur. Hanc opinionem sequentia do-
 mini verba cōfirmant, dicentis: *Ille me clarificabit, id*
 est, paraclētus: quia de meo accipiet. Rursum hic, ac-
 cipere, vt diuinę naturę conueniat intelligendum.
 Quomodo ergo filius dans, non priuatur his quę tri-
 buit, neque cum damno suo impertit alijs: sic & spi-
 ritus nō accipit quod ante non habuit. Si enim quod
 prius non habebat accepit, translato in alium mune-
 re, vacuus largitor effectus est, cessans habere quod
 tribuit. Quomodo igitur supra de naturis incorpo-
 ralibus disputantes intelleximus, sic & nunc spiritum

Psal. 109. a
Gen. 1. aH
Ioan. 16. cIbid. s. c
Ibid. c

Ibidem.

Ioan. 16. c

A

sanctum à filio accipere, id quod suæ naturæ fuerat cognoscendū est: & non dantem & accipientem, sed vnā significare substantiā. Siquidem & filius eadem à patre accipere dicitur, quib⁹ ipse subsistit. Neq; enim quid aliud est filius, exceptis his quæ ei dantur à patre: neq; alia substantia est spiritus S. præter id quod datur ei à filio. Propterea autē ista dicuntur: vt eandē in trinitate credamus esse naturam spiritus sancti, quæ est patris & filij. Quia ergo omnis humana vox nihil potest aliud iudicare quā corpora: & trinitas, de qua nunc nobis sermo est, omnes materiales substantias superat: iccirco nullū verbum potest ei propriè coaptari, & dignificare substantiam, sed omne quod loquimur *καταφρασιως*, id est, abusiue est, & de incorporalibus cūctis, & maximè cum de trinitate loquimur. Glorificat itaq; filium spiritus sanctus, ostendens illum & in apertū profarens his qui mundo corde eū intelligere, & videre sunt digni, & splendorem substantiæ, & imaginē inuisibilis Dei scire. Rursus imago ipsa ostēdens se puris mētibus, glorificat patrem, in sinuans eum nescientibus: ipse enim ait: *Qui videt me, videt & patrem*. Pater quoq; reuelans filium his qui ad calcem scientiæ peruenire meruerunt, glorificat vnigenitum suum, ostēdens eius magnificētiam atq; virtutem. Sed & ipse filius tribuens spiritum sanctum his qui se dignos eius munere præparauerunt, & pandens sublimitatem glorificationis, & magnitudinis eius virtutem: glorificat illum. Deinde interpretationem inferens quomodo dixisset, de meo accipiet, protinus subiecit: *Omnia quæ habet pater mea sunt: propterea dixi, de meo accipiet, & annuntiabit vobis*: quodammodo loquens: Licet à patre procedat spiritus veritatis, & det illis Deus spiritum sanctum petentibus se: tamen quia omnia quæ habet pater mea sunt, & ipse spiritus patris meus est, & de meo accipiet. Caue autem cum ista dicuntur, ne graue laboris intelligentiæ in vitium, & putes rem aliquā esse & possessionem, quæ à patre habeatur ac filio: Verūm quæ habet pater iuxta substantiam: id est, æternitatē, immutabilitatem, incorruptionē, immutabilem bonitatem, de se & in se subsistentem, hæc eadem habet & filius. Et quæcumque sunt filij, hæc eadem & pater habet. Procul hinc absint dialecticorum tendiculæ, & sophismata à veritate pellantur: quæ occasionem impietatis ex pia prædicatione capientia, dicunt: Ergo & pater est filius, & filius pater. Si enim dixisset, omnia quæcumq; habet Deus, mea sunt: haberet impietas occasionem confingendi: & verisimile videretur esse mendacium. Cū verò dixerit: omnia quæ habet pater mea sunt: patris nomine se filium declarauit, paternitatem qui filius erat, nō vsurpauit: quāquam & ipse per adoptionis gratiam, multorum sanctorum sit pater, secundum illud quod in psalmis legitur: *Si custodierint filij tui*. Et iterum: *Si dereliquerint filij eius legem meam*. Sed in hoc sermone sensuq; præposito, consequenter ea quæ diximus superius patris esse, habet & filius, & quæ filij sunt, habet & spiritus sanctus. Ait quippè, de meo accipiet: propterea & ventura annuntiabit vobis. Per spiritum siquidem veritatis, sanctis viris futurorum scientia certa conceditur. Vnde & propheta hoc eodem repleti spiritu, pronūciabant sensu: & quasi præsentia intuebantur, quæ erant deinceps secutura. Satis hæc abundeque iuxta ingenij nostri paupertatem de præsentia euāgelij capitulo dixisse sufficiat. Si quibus autē dominus reuelauerit, & in viciniā veritatis adducti sunt, magisq;

possunt cernere veritatē: disputationi illorum cōcedamus meliora, quib⁹ ille suffragatur qui est spiritus veritatis: & petimus eos, qui lecturi sunt, vt ignoscant imperitiæ: studioq; dent veniam, cupienti totum Deo offerre potuit: licet suā non quierit implere voluntatē. Proponamus & apostoli ad Romanos epistolæ testimoniū: quæq; nobis in illa videntur præfenti materiæ congruere, ventilemus. *Vt iustificatio*, *inquit, legis impleatur in vobis, qui non iuxta carnē ambulatis, sed secundum spiritum*. Qui enim iuxta carnem sunt: ea quæ carnis sunt sapiunt. Qui verò iuxta spiritum, ea quæ spiritus sunt sentiunt. *Sapientia quippe carnis mors*. *Sapientia autem spiritus, vita & pax: quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi quippe Dei nō subiicitur*. Neque enim potest. *Qui verò in carne sunt, Deo placere non possunt*. Vos autē non estis in carne, sed in spiritu: *si tamen spiritus Dei habitat in vobis*. *Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius*. *Si autē Christus est in vobis, corpus quidē mortuum est propter peccatum: spiritus verò viuus propter iustitiā*. Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christū à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitatē spiritū eius in vobis. *Ergo debitores sumus non carni, vt secundū carnem viuamus*. *Si enim secundū carnem vixeritis, moriemini*. *Si autē spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis*. *Quicumq; enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei*. *Non enim accepistis spiritum seruitutis iterū in timore: sed accepistis spiritū adoptionis, in quo clamamus abba pater*. *Ipse enim spiritus testimoniū perhibet spiritui nostro, quia sumus filij Dei*. *Si autē filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & conglorificemur*. In præfenti apostoli capitulo plurima de societate spiritus, quam habet cum patre, & filio demonstrantur. Ait quippe Apostolus, iustificationem diuinam, & spiritualis legis experiri in his, non qui iuxta carnem ambulant, sed iuxta spiritum. Iuxta carnem ambulantes cum qui per voluptates & vitia carnis corpori copulatus, facit omnia quæ carnis sunt & corporis opera, apostolicus sermo descripsit. Porrò iuxta spiritum ambulantes eū, qui in præceptis legis Dei & Euangelij gradiens, spirituum sequitur ordinem mandatorum. Si quidem sicut carnalium vitium est ea sapere quæ carnis sunt, ea cogitare quæ corporum: sic e contrariō, spiritualium virtus est semper cogitare de cælestibus & æternis, & his tractare quæ spiritus sunt. Sed carnis sapientia illico morte sibi sociata, interficit eos qui iuxta carnem gradiuntur & sapiunt: sapientia verò spiritus, mentis tranquillitatem & pacē & vitam habentibus se largitur æternā. Quam cum possederint, omnes perturbationes & genera vitiōrū, & ipsos quoq; dæmones, qui hæc suggerere nituntur, habebunt sub pedibus suis. Sapientia ergo carnis cum morti iuncta sit, inimica est Deo. Inimicos quippe eos reddit, qui suis legibus vixerint: contraria semper & repugnans voluntati, & legi Dei. Neq; enim fieri potest, vt qui in sapientia carnis est, Dei præcepta custodiat, & voluntati illius subijciatur. Quamdiu seruimus voluptatibus, seruire Deo non possumus. Cū autē titillatē subiecerimus nostris pedibus luxuriā, & totos nos ad spiritū transferentes, nequaquā fuerimus in carne, id est, in carnis passionibus, tūc subijciemur Deo. Neq; enim de carne hæc, in qua viuimus, & in cuius vasculo nostra anima cōtinetur, apostoli sermo est (quia omnes sancti corpore & carne circumdati placuerūt Deo) sed ad id

Ioan. 13. b

Ioan. 16. b

B

Psal. 131. i
Ibid. 88. c
Ioan. 16. b

potius,

E potius, quod contra Dei præceptum ex humana fo-
 cietate perpetratur, de quibus est: *Diliges Dominum*
Deum tuum. &: *Quod tibi non vis fieri, &c. Vos autem,*
 ait (haud dubium quin discipuli Christi) qui sapien-
 tiam spiritus suscepistis & vitam pacis, *non estis in car-*
ne, id est, in carnis operibus, neq; eius opera perpetra-
 tis: siquidem spiritum Dei habetis in vobis. Idem au-
 tem spiritus Dei, & spiritus Christi est, deducēs & co-
 pulans eum, qui in se habuerit, domino Iesu Christo.
 Unde & in consequentibus scribitur: *Si quis autem spi-*
ritum Christi non habet, hic non est eius. Rursum in præ-
 senti discimus societatem, quam habet spiritus san-
 ctus ad Deum & ad Christum. Sed & in epistola Pe-
 tri, spiritus sanctus esse Christi spiritus comprobatur:
Scrutantes, inquit, *& inquirentes* (id est, propheta, de
 quibus ei fuerat sermo superior) *in quod, aut quale tē-*
pūs significabat is qui in eis erat spiritus Christi, testificās
in Christo passiones, & ea quæ post erant secutura decreta,
in quibus reuelatum est: quia non sibi, sed nobis mini-
strabant ea quæ nunc annuntiat a sunt vobis per spiritum
sanctum. Iste autem spiritus sanctus dictus est & spiri-
 tus Dei, non in præfenti tantum sermone, sed & in
 alijs locis compluribus, vt ibi: *Ea quæ Dei sunt, nemo*
nouit nisi spiritus Dei. Deinde sequitur post hoc quod
 ait: *Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non*
est eius, & infertur: *Si autem Christus in vobis: & ma-*
 nifestissimè demonstratur inseparabilem esse spiri-
 tum sanctum à Christo: quia vbicumq; spiritus san-
 ctus fuerit, ibi & Christus est: & v. decumq; Chri-
 sti spiritus discesserit, inde pariter recedit & Chri-
 stus. Si quis enim spiritum Christi non habet, hic non
 est eius. Cui coniuncto, si quis contrarium assumat,
 dicere potest: Si quis Christi est, ita vt Christus in eo
 sit, in hoc spiritus Dei est. Hoc autem idem & de Deo
 patre similiter vsurpandum. *Si quis spiritum Dei non*
habet, iste non est eius. Cui rursum contrarium si quis
 assumat, dicens: *Si quis Dei est, in hoc spiritus Dei est.*
 Unde scribitur: *Nescitis quia templum Dei estis, & in*
vobis habitat spiritus Dei? Et in Ioannis epistola: In
 hoc cognoscitur Deus habitans in quibusdam, cum
 manserit in eis spiritus quem dedit. Ex quibus omni-
 bus indissociabilis atque in discreta trinitatis substā-
 tia demonstratur. Cùm ergo ait: *Si Christus in nobis*
est, corpus quidem mortuum propter peccatum: nequa-
 quam vitij lasciuieq; deseruiens, sed mortificatum
 peccato non commouetur ad vitia, & nequaquam e-
 rit vitale peccato. Postquam autem corpus peccato
 mortuum fuerit, Christus in his qui sua corpora mor-
 tificauerunt, præfens spiritum vitæ ostendit per iusti-
 tiam, siue correctionem operum virtutum immor-
 talium, siue fidem Iesu Christi in his, qui iuxta fidem
 illius conuerfantur. Deinde apostolus alio syllogif-
 mo coniuncto vtitur: quod significantius dialectici
 ἀπόλογα vocant, & ait: Si autē spiritus eius qui suscita-
 uit Christum à mortuis habitat in vobis, qui suscita-
 uit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia cor-
 pora vestra per inhabitatē spiritum suum in vobis.
 Nonne tibi videtur dicere, quia si spiritus eius qui sus-
 citauit Christum Iesum, id est, qui eiusdē Iesu Chri-
 sti spiritus est, habitat in vobis: consequenter viuifica-
 buntur & mortalia corpora vestra, cum immortalū
 animabus, ab eo qui suscitauit Christū Iesum à mor-
 tuis, principem & primogenitum resurrectionis? Et
 quia tale tantumq; diuinitus per spiritum munus in-
 dultum est, debitores sumus spiritui non carni, vt iu-
 xta eam viuamus. Siquidem qui iuxta carnem vixe-

rit, morietur, illa morte, quæ peccatum, sequitur. *Pec-*
catum quippe cum consummatum fuerit, generat mortē,
 secundum Iacobum. Sed & Ezechiël peccantem ani-
 mam mori scribit. Separatur enim iam à vita, quæ in
 sapientia spiritus collocata est. Si quis autem transcē-
 derit vitam carnis, & spiritu opera carnis mortifica-
 uerit, viuet beata, æternaq; vita, relatus in filios Dei,
 & direct⁹ in viam rectam propter spiritum sanctum,
 qui & Dei spiritus appellatur. Si enim, inquit, iuxta
 carnē vixeritis, moriemini. Quòd si spiritu facta car-
 nis mortificaueritis, viuētis. Et in consequentibus:
Quotquot enim spiritu Dei agitur, hi filij sunt Dei. Rur-
 sum refocillās eos, & consolans, & prouocans sperare
 meliora, quibus loquebatur, ait: Non enim accepit-
 istis iterum spiritum seruitutis in timore: id est, non
 similitudine seruorum, metu & terrore pœnarū vos
 abstinetis à vitij, quia habetis vobis datū à patre spi-
 ritum adoptionis, id est, spiritū sanctum: qui ipse spi-
 ritus & Dei, & Christi, & veritatis dicitur atq; sapien-
 tiæ. Si autem spiritus iste adoprat in filios Dei eos,
 quorum dignatione sui habitator efficitur, tibi conse-
 quentium super potentia eius intelligentiam dere-
 linquo. Porrò in hoc adopronis spiritu clamant qui
 habuerint illum patrem Deum, sicut ostendit sermo,
 dicens: In quo clamamus abba pater, ipso spiritu qui
 nos adoptat in filios, testimonium præbente partici-
 patione sui, quod à nostro spiritu possidetur: quia filij
 Dei sumus. Cui consequens est Deum quidem quasi
 patrē, hæreditarias nobis diuitias contulisse, spiritua-
 lia dona: Christi verò cohæredes nos esse, eo quòd fra-
 tres eius per gratiam & benignitatem ipsius appella-
 mur. Erimus autē hæredes Dei, cohæredes autē Chri-
 sti si cooperamur, vt & conglorificari ei ex passionū
 societate mereamur. Verū quia & hoc, iuxta id quod
 potuimus, edisseritum est: proponamus propheta cap-
 itulum quædam de spiritu sancto continens, vt non
 solum de nouo, verum etiam de veteri testamēto su-
 per eius fide intellectuq; doceamur. Nam & superius
 prelocuti sumus, in omnibus sanctis, tam his qui post
 aduentum domini nostri fuerunt, quàm etiam retro,
 in patriarchis videlicet & prophetis, spiritus sancti
 gratiam fuisse verfatam, & eos diuersis charismatibus
 virtutibusq; complexisse. Quomodo enim vnus Dei &
 vnigeniti eius gratiā possidentes, tam hi qui ante, quàm
 etiam illi qui post aduentum eius iustitiæ crexere ve-
 xillum, veritatis sunt scientiam consecuti, sic & spiri-
 tus sancti gratiam possidebant: quia inseparabilem à
 patre & filio esse spiritum sanctū, in multis supra lo-
 cis ostendimus. Scriptum est ergo in propheta: *Mise-*
ricordia domini recordatus sum, & virtutis eius, in om-
nibus quæ retribuit nobis dominus, iudex bonus domui
Israel, inferens nobis iuxta misericordiam suam, & iux-
ta multitudinē iustitiæ suæ. Et dixit: Non populus meus
filij, & non prauaricabuntur. Et factus est illis in salu-
tem ex omni tribulatione eorum: non legatus, neque an-
gelus, sed ipse saluauit eos, eo quòd dilexerit eos, & pe-
percerit eis. Ipse redemit eos, & suscepit eos, & exaltauit
eos in omnibus diebus sæculi. Ipsi vero non crediderunt,
& irritauerunt spiritum sanctum eius, & cōuersus est eis
ad inimicitiam. Ipse debellauit eos, & recordatus est die-
rum antiquorum. Qui eduxit de terra pastorem ouium:
Vbi est qui posuit in eis spiritum sanctum? congregans de-
xtera Moysen. Qui frequenter Dei adepti sunt bene-
 ficia, scientes gratia magis & misericordia eius quàm
 proprijs ex se fuisse operibus consecutos: quasi vno
 omnes consensu & animo concordantes loquuntur:

G

Iac. 1. b
Eze. 18. a

Rom. 8. b

H

Esa 63. b
Sec. 70.

A Misericordiam domini recordatus sum. Cogitantes enim quae ab eo frequenter in Moysae dona susceperint, gratias referunt, & cum misericordia, etiam virtutum domini recordantur, sive mirabilem, quae crebro pro eis fecit in populis, sive profectum animae, quibus per legem, & prophetas, & praecepta eius salubria eruditi sunt. Siquidem in scripturis nomen virtutis vtrumque significat. Recordari autem se misericordiam, & virtutum eius, inquit, in omnibus quae retribuit eis: non iuxta iustitiam suam, sed iuxta misericordiam, & bonitatem eius, qui est iudex domui videnti, & sensui mundo corde cernenti dominum. Hoc siquidem ex Hebraeo sermone in lingua nostra interpretatur Israel, id est, mens videns dominum. Licet enim tormenta & cruciatus iudex nonnunquam inferat iudicium merentibus: tamen qui causas rerum altius intuetur, videns propositum bonitatis eius, qui cupit corrigere peccantem, bonum illum confitetur, dicens: *Inferat nobis iuxta misericordiam suam.* Si enim iniquitates eorum quos iudicat attendat dominus, quis sustinebit? Porro quia apud dominum propitiatio est: dominus videlicet noster atque saluator, infert nobis secundum misericordiam suam omnia quae nos prouocant ad salutem. Inferens quoque iuxta misericordiam suam, & hoc faciens in iudicio cum iustitia nobis tribuit, quae admixta misericordiae bonitate largitus est.

Psal. 119. a

DIDYMI DE SPIRITU SANCTO
LIBER III. INTERPRETE D. HIERON.

B **A**RGVENDVS est ex praesenti capitulo haereticorum error: qui bonitatem à iustitia separantes, alium Deum bonum, alium iustum finxerunt. Ecce enim in praesentiarum ipse est Deus & bonus & iudex, & iuxta misericordiam suam iustitiamque restituens, & pariter bonus iustusque subfistens. Frustra igitur iniquum dogma simulantes, bonum Deum euangelij, & veteris testamenti iustum esse defendunt: quia & in plurimis alijs locis, & nunc in prophetae sermone, iudex bonus scribitur Deus, & econtrario quod nolunt, in Pauli apostoli epistola (qui certe noui testamenti praedicator est) Deus iustus iudex refertur. *Reposita est mihi inquit, corona iustitiae, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex.* Idem est ergo (licet nolint) noui & veteris testamenti Deus, visibilium & inuisibilium conditor: Saluator etiam in euangelio iustus & bonus patrem liquido attestante: *Pater iuste, mundus te non cognouit.* Et alio loco: *Nemo bonus nisi vnus Deus.* Sed & in veteri lege alibi iustus, alibi bonus dicitur Deus. In psalmis: *Iustus dominus, inquit, & iustitias dilexit.* Et econtrario in Hieremia: *Bonus dominus his qui sustinent eum.* Rursus in psalmis: *Quam bonus Deus Israel, his qui recto sunt corde.* Et haec quidem è latere contra haereticos strictim dicta sunt. Tempus autem est: vt propositum prophetae ordinem prosequamur, qui ita contexitur: *Et dixit, haud dubium quin dominus: Non populus meus filij, nec prauaricabuntur:* Non erant inquit, similes his qui generati sunt, & exaltati, & eum qui genuit illos, despexere. *Et factus est eis in salutem, id est, illis de quibus dominus ait: Non populus meus filij, & non prauaricabuntur.* Hoc enim ipsum, quod non prauaricati sunt, nec spreuerunt patrem, eis factus est in salutem, vel ob idipsum quod appella-

Esa. 63. b

2. Tim. 4. b

Ioan. 17. d
Marc. 10. b
Psal. 10. b

Thren. 3. c
Sec. 70. a
Psal. 72. a
Esa. 63. b
Sec. 70.

ti sunt filij, causa eis salutis effectus est, Quae salus à Christo domino contributa, angeli quoque ad pastores voce firmatur, dicentis: *Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid.* Ipse factus est cunctis, qui in eum credunt, occasio salutis aeternae: & ipse est Saluator mundi, qui venit querere quod perierat. Et ipse est, de quo choros sanctorum canit: *Deus noster, Deus saluandi.* Quia igitur Deus erat qui salutem praebat aeternam, dictum est: non legatus, neque angelus, id est, non propheta, non patriarcha, non legislator Moyses saluauit eos. Omnes enim quos nominauit, poterat ad dominum fungi legatione pro populo. Denique Moyses interpellans eum pro delinquente plebe, ait: *Si dimittis eis peccatum eorum, dimitte.* Sed obsecrauit veniam quadraginta diebus ieiunans: & misericordiam Dei, animae afflictione prouocans. Nemo autem de horum numero legatorum potest esse Saluator, indigenis & ipse eo qui salutis largitor verus est. Nam & angeli, quamquam spiritus sint, & ad diuersa propter eos, qui salutem accepturi sunt, ministeria mittantur: non sunt tamen auctores salutis, sed eum qui fons salutis est, interpretantur & nunciant, Vnde dictum est: Non legatus, neque angelus, sed ipse dominus saluauit eos. Non propter aliud quid, sed propter id quod diliget eos, & parcet eis. Parcere autem dicitur quasi creaturis suis, iuxta illud quod alibi scribitur: *Parces auiem omnibus domine amator animarum: quia tuus sunt, neque enim odies, quos fecisti.* Quapropter & pro eorum salute proprio filio non parcens pater, tradidit eum in mortem: vt per mortem filij sui destructo eo qui habebat mortis imperium, hoc est diabolo, redimeret omnes qui ab eo captiuitatis vinculo tenebantur. Vnde subiicitur: *Ipse autem redemit eos, & suscepit eos, & exaltauit illos.* Suscipit enim exaltatque saluatos, & redemptos in sublime tollit virtutum alis, & eruditione & scientia veritatis, non ad vnum tantum & alterum diem, sed in omnibus diebus aeternitatis, habitas in eis, & cum eis, & vsque ad consummationem seculi vitam eis tribuens, salutisque auctor existens. Omnibus autem diebus saeculi illuminans corda eorum, non finit eos in tenebris ignorantiae, & errore versari. Et hoc puto esse quod scriptum est: *In omnibus diebus exaltati eos.* Quia verò mutabiles & ad vitia sponte labentes, post tanta beneficia Deo fuerunt increduli, & praecepta illius reliquerunt, & exacerbauerunt spiritum sanctum dei, qui eis multa bona largitus est: in peccatum simile corruerunt his, qui postquam geniti sunt, & exaltati spreuerunt patrem suum. Vel certe nunc ipsi describuntur, qui & ante descripti sunt: siquidem & ibi post peccatum dicitur ad eos: *Dereliquisti dominum, & ad iracundiam concitasti sanctum Israel:* & nunc quod ipsi non crediderunt, & exacerbauerunt spiritum sanctum eius. Ex praesenti ergo loco societas spiritus ad dominum ostenditur. Qui derelinquit dominum, & est incredulus, & ad iracundiam prouocat sanctum Israel, & exacerbat spiritum sanctum eius. Eadem indignatio super peccatoribus tam ad spiritum sanctum, quam ad sanctum Israel refertur. Vnde & in consequentibus similis copula trinitatis ostenditur, dicente scriptura, dominum ad inimicitias esse conuersum his qui exacerbauerunt spiritum sanctum eius, & tradidit eos sempiterno cruciatui: postquam non sermone, sed rebus in sanctum eius spiritum blasphemauerunt. Ipse igitur, qui eis conuersus est ad inimicitias,

C

Psal. 67. e

Exod. 32. e

Hebr. 1. d

Sap. 11. d
Rom. 8. f

D

Esa. 63. b
Sec. 70.

Uit.

Esa. 1. b
Sec. 70.

Esa. 63. b
Sec. 70.

E debellauit eos, & subiecit multiplicibus, longisq; cruciatibus, vt nec in presentī tēpore, nec in futuro cōsequantur veniam peccatorum. Exacerbauerunt enim spiritum sanctum eius, & blasphemauerunt in illum. Si autem volueris hoc de Iudæis intelligere, qui crucifixerunt dominū Saluatōrē, & iccirco exacerbauerunt spiritum sanctum: id quod scriptum est: Ipse debellauit eos, ad illam est intelligentiam referendum, quod Romanis traditi sunt, quando venit super eos ira Dei in finem. In vniuerso enim orbe, cunctisque regionibus soli exules patriæ, in terra vagantur aliena, nō urbem antiquā, non sedes proprias possidentes: id quod prophetis, & saluatori suo fecerunt, receperunt. Quia enim sanguinarij, & vesano semper furore capti, non solum prophetas occiderunt, lapidaueruntq; eos qui ad se missi fuerant: sed ad impietatis culmen egressi, dominum Saluatōrē, qui pro cūctorum salute descendere dignatus fuerat ad terras, prodiderunt, & crucifixerunt: propterea expulsi sunt vrbe, quam prophetarum & Christi cruore macularunt. Secundum igitur hūc sensum debellatos eos à domino intelligere debemus, non ad breue tempus, sed ad omne futurum sæculum. Vsq; ad consummationem quippe mundi (vt diximus) profugi atque captiui, in vniuersis aberrant nationibus, nō urbem, non regionem propriam possidentes. Attamen, quia naturaliter benignus est & misericors is, qui eos debellauerat, tribuit eis locum poenitentię, si velint ad meliora cōueri. Vnde & dicitur: *Recordatus est dierum seculi.* Recordatus enim temporum futurorum, clausam ianuā aliqua ex eis parte reserauit: vt postquam intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israël (qui hac fuerit dignus appellatione) saluetur. Licet enim in id temeritatis eruperint, vt eum qui propter eos missus fuerat interficerent, dicentes: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros:* tamen Deus suscitauit eū de terra, in cuius corde tribus diebus & tribus noctibus fuerat commoratus, pastorem ouium suarum. Siquidem ita cōtexitur: *Qui eduxit de terrā pastorem ouium suarum.* Quod verò pastor ouium Deus, qui nunc prophetalem sermone describitur: dominus sit, manifestum in euāgelio discimus: ipso Saluatōre testante: *Ego sum pastor bonus, & animam meam pono pro ouibus meis.* Et iterum: *Oues meæ vocem meam audiunt.* Post hæc omnia prophete ait: Vbi est qui posuit super eos spiritū sanctū? Admiratur quippe de quāta felicitate ad quātas miserias peruenerint. Et quomodo loquitur: Qui eos redemerat, qui posuerat in illis spiritum sanctum suum habitans cum eis, vbi nunc est? Quo abiit? Dereliquit eos: quia ipsi prius dereliquerūt, & ad iracundiā prouocauerunt sanctum Israël. Posuerat autem dudum in eis spiritum sanctum deus, cum adhuc boni essent: & præceptis eius obsequi niterentur. His enim tantummodo spiritus sanctus inseritur: qui vitijs derelictis, virtutum sectātur chorum: & iuxta eas & per eas in fide Christi viciant. Quòd si paulatim negligentia suggerente, coeperint ad peiora confluere: concitant aduersum se habitatorem suum spiritum sanctum: & eum, qui illum dederat, cōuertunt ad inimicitias. Huic quid simile & Apostolus ad Thessalonicenses scribens, ait. *Neq; n. vocauit nos Deus ad immunditiam, sed ad sanctificationem.* Itaque qui spernit, siue quod melius habetur in Græco, qui prauaricatur, nō hominē prauaricabitur, sed Deū, qui dedit spiritum sanctum suū in nobis. Nam in his sermonibus Deus vocans per fidem in sanctificationem, id est, vt sancti

fierent credentes: dedit eis spiritum sanctum. Et quādiu præcepta Dei seruauerunt: permāsit in eis spiritus sanctus, quem acceperūt. Quādo verò amore lubrico corruerunt, & ad immunditiam sunt delapsi: spreuerunt, siue prauaricati sunt dominum, qui dederat eis spiritum sanctum: vt non immunditiæ deseruissent, sed vt sanctificarentur. Vnde penas luent qui ista commiserunt, non quasi hominē, sed quasi Deum spernētes. Et vt sciamus dominum esse spiritū sanctum, qui datur credentibus, ex ipsius prophetæ Esaiæ discamus eloquio, qui inducit ad quempiā dicētem dominum: *Spiritus meus in te est, & verba mea dedi in os tuum.* Ostenditur enim ex sermone presentī, quòd qui acceperit spiritum Dei, simul cū eo & verba Dei possideat: sermones videlicet scientiæ & sapientiæ. Necnon & in alio loco eiusdem prophetæ Deus loquitur: *Dedi spiritum meum super eum.* Qui ergo posuit in eis spiritum sanctum: Moysen dextera sua sanctificatū esse commemorat: siue illum illustrem virtū & mysteriorum Dei initiatorē, de quo ad Iesum filium Naue dominus ait: *Moyses famulus meus siue legem suam, quæ in veteri scripta est instrumento.* Nam crebro legisse me memini Moysen appellatum esse pro lege: vt in Apostolo: *Vsq; in hodiernum diem, quando legitur Moyses.* Et Abraham ad diuitem in supplicijs cōstitutum: *Habet, inquit, Moysen & prophetas.* Et certè liquidò comprobatur ibi, Moysen, nō supradictum virum significatum esse, sed legē. Porrò quæ est dextera Dei, quæ adduxit Moysen, nisi dominus & Saluator noster? Ipse est enim dextera patris, per quam saluat, exaltat, & facit virtutem: sicut alibi de Deo dicitur: *Saluauit ei dextera sua, & brachium sanctum eius.* Et rursum: *Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me: Non moriar, sed viuam, & narrabo opera domini.* Et certè vocem hæc ex persona dominici hominis proferri, quem vnigenitus filius Dei assumere dignatus est ex virgine, ex ipso loco manifestissimè cōprobatur: quia ipse est dextera Dei, sicut scriptum est in Actibus Apostolorum: quòd *factus sit ex semine Dauid secundum carnē,* genitus in virgine superueniēte in eā spiritu sancto, & virtute excelsi obumbratēcam. De quo Dauid prophetauit in spiritu: quòd à mortuis resurgēs, assumptus sit in cœlos, dextera Dei subleuatus. Scribitur ibi autem in hunc modum: *Præuidens idem Dauid locutus est de resurrectione Christi: quoniam non est derelictus in inferno: neq; caro eius vidit corruptionem. Hunc Iesum suscitauit Deus, cui nos omnes testes sumus.* Dextera igitur Dei eleuatus, & repositionem spiritus sancti accipiens à patre, effudit hoc donum in nobis, quod vos videris & auditis: neque enim Dauid ascendit in cœlos. Nulli quippe dubium, exaltatum dextera Dei, & ab inferis resurgentem esse dominum Iesum: sicut ipse scripturæ sermone testatus est. Ille ergo qui resurrexerit à mortuis, dicit: *Ego dormiui, & somnum cepi: & resurrexi, quia dominus suscitauit me.* Ipse ergo sermone Dei assumptus in cœlum, eleuatus esse ab ea (de qua supra diximus) dextera Dei predicatur: & accepisse repromissiones spiritus sancti à patre, & effudisse illum in credentes, ita vt omnium linguis loquerentur magnalia Dei. Nam & dominicus homo accepit communicationem spiritus sancti: sicut in euangelijs scribitur: *Iesus ergo repletus spiritu sancto, regressus est à Iordane.* Et in alio loco: *Reuersus est Iesus in virtute spiritus in Galileā.* Hæc autē absque vlla calumnia de dominico homine, qui totus Christus, vnus est Iesus filius Dei,

G
Esa. 42. a
Ies. 1. a
2. Cor. 3. c
Luc. 10. f
Psal. 97. a
Ibid. 117. c
H
Act. 2. d
Psal. 3. b
Luc. 4. a
Ibid. c

HERON
VI. 7. 8.

A.

fenſu debemus pietatis accipere, nō quōd alter & alter ſit: ſed quōd de vno atq; eodem quaſi de altero ſecundum naturam Dei & hominis diſputetur: & quia Deus verbum, vnigenitus filius Dei neq; immutationem recipit, nec augmentum: ſiquidem ipſe eſt bonorum omnium plenitudo, ſatis abundeq; de prophete teſtimonio diſputatū eſt. Nunc ad reliqua pergamus, vt quomodo ſcimus quōd pater & filius, ſanctos & bonos ſui cōmunicatione perficiant: ſic ſanctus quoque ſpiritus, participatione ſui, bonos efficiat ſanctosque credentes: & ex hoc etiam vnus cum patre & filio ſubſtantia eſſe doceatur. Dicitur in pſalmis ad dominum. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram reſtam.* Scimus autem in quibusdam exemplarib. ſcriptum eſſe: ſpiritus ſanctus tuus. Porro in Ezdra abſq; vlla ambiguitate bonus ſpiritus appellatur: *Spiritus tuum bonum dediſti, vt eos faceres intelligere.* Quōd autem pater ſanctificet, Apoſtolus ſcribit, dicens: *Deus autem pacis ſanctificet vos perfectos.* Et Saluator ait: *Pater ſancte, ſanctifica eos in veritate, quia verbum tuum eſt veritas.* Perſpicue dicens: in me qui verbum tuum ſum & veritas tua, ſanctifica illos fide & confortio mei. Dictus eſt & alibi bonus Deus: *Nemo bonus niſi vnus Deus.* Superius quoque oſtēdimus quoniam filius ſanctificet, Paulo in eadem verba congruēte. *Etenim qui ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex vno omnes.* Sanctificantem ſignificans Chriſtum, & ſanctificatos eos, qui poſſunt dicere. *Factus eſt nobis ſapientia ex Deo Chriſtus, & iuſtitia, & ſanctificatio.* Appellatur ſiquidem & ſpiritus ſanctificationis. Vnde & ad eum dicitur: Et omnes ſanctificati ſub manibus tuis, & ſub te ſunt. Bonus dominus noſter Ieſus Chriſtus, & ex bono patre generatus eſt: & de eo legimus: *Conſitemini domino quoniam bonus.* Conſiteantur autem illi, qui ab eo aut veniam obſecrant peccatorum, aut gratias referunt ſuo clementia pro indultis beneficijs. Spiritus quoque ſanctus eos quos dignatur implere ſanctificat: vt ſuperius iam demonſtratum eſt: quando oſtendimus eum participalem, & à multis ſimul capi poſſe. Et nunc in præſenti Pauli teſtimonio largitor ſanctificationis oſtenditur, in eo quōd ait: Debemus autem & nos gratias agere Deo ſemper pro vobis, fratres dilecti à domino: quia elegit Deus nos primitias in ſalutem, in ſanctificatione ſpiritus ſancti, & fide veritatis. Nam & in hoc loco chariſmata Dei ſubintelliguntur in ſpiritu, cum in ſanctificatione ſpiritus, fides pariter & veritas poſſidentur. Quia ergo rectè & piè, & vt ſe veritas habet, hæc diximus, ſanctificationis, bonitatiſque vocabulum & ad patrem, & ad filiū, & ad ſpiritum ſanctum æquè referetur: ſicut ipſa quoque appellatio ſpiritus. Nam & pater ſpiritus dicitur, vt ibi: *Spiritus eſt Deus, & filius ſpiritus.* Dominus, inquit, *ſpiritus eius.* Spiritus autem ſanctus, ſemper ſpiritus ſancti appellatione cenſetur, non quōd ex confortio tantum nominis ſpiritus cum patre ponatur & filio: ſed quōd vna natura, vnum poſſideat & nomē. Quia verò ſpiritus vocabulum multa ſignificat: enumerandum eſt breuiter, quibus rebus nomē eius apertur. Vocatur ſpiritus & ventus, ſicut in Ezechiele. *Tertiam autem partem diſperges in ſpiritu:* hoc eſt, in ventū. Quod ſi volueris ſecundum hanc hitoriam illud ſentire, quod ſcriptum eſt: *In ſpiritu violento cōteres naues Tharcis:* non aliud ibi ſpiritus quam ventus accipitur. Nec non Salomon inter multa hoc quoque munus à Deo accepit, vt ſciret violentias ſpirituum: non aliud ſe in hoc accepiffe demonſtrans, quam ſci-

Pſal. 142. c

2. Ezd. 9. d

1. Theſ. 5. d

Ioan. 17. c

Marc. 10. b

Heb. 2. c

1. Cor. 1. d

B

Pſal. 117. d

2. Theſ. 2. d

Ioan. 4. d

Ezech. 5. a

Pſal. 47. b

re rapidos ventorum flatus, & quibus cauſis eorū natura ſubſiſtat. Vocatur & anima ſpiritus, vt in Iacobi epiſtola. *Quomodo corpus tuum ſine ſpiritu mortuum eſt,* & reliqua. Maniſteſſimè enim ſpiritus, hic nihil aliud niſi anima nūcupatur. Iuxta quam intelligentiā & Stephanus animam ſuam ſpiritu vocans. *Domine, inquit, reſuſcipe ſpiritu meum.* Illud quoque quod in Eccleſiaſte dicitur: *Quis ſcit an ſpiritus hominis aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentis deſcendat deorſum.* Conſiderandum vtrum nam & pecudum animæ ſpiritus appellentur. Dicitur etiam excepta anima, & excepto ſpiritu ſancto, ſpiritus alius quis eſſe in homine, de quo Paulus ſcribit: *Quis enim ſcit hominum ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt?* Si enim voluerit cōtendere quiſpiam animam hic ſignificari in ſpiritu, quis erit homo, cuius cogitationes & arcana & ſecreta cordis occulta neſciet homo, niſi ſpiritus eius: quia de corpore ſolitario hoc intelligere velle perſultum eſt. Quod ſi arguta nititur fraude ſurripere, de ſpiritu ſancto hæc ſcripta cōteſtans: ſi diligenter verba ipſa cōſideret, ceſſabit aſſerere mendacium. Siquidem ita ſcriptū eſt: *Quis enim ſcit hominū quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt?* Sic & ea quæ ſunt Dei, nemo ſcit niſi ſpiritus Dei. Quomodo enim alius eſt homo, alius eſt Deus: ſic & ſpiritus hominis, qui eſt in eo, ſeparatur à ſpiritu Dei, qui eſt in eo, quem ſpiritu ſanctum frequenter oſtendimus. Sed & in alio loco idem Apoſtolus à noſtro ſpiritu ſpiritus Dei ſecernens, ait: *Ipſe ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiritu noſtro:* hoc ſignificans, quōd ſpiritus Dei, id eſt, ſpiritus ſanctus, teſtimonium ſpiritu noſtro præbeat, quem nunc diximus eſſe ſpiritu hominis. Ad Theſſalonicenſes quoque: *Integer, inquit, ſpiritus veſter, & anima, & corpus.* Sicut enim alia eſt anima, & corpus aliud: ſic & aliud eſt ſpiritus ab anima, quæ ſuo loco ſpecialiter appellatur. De quo & orauit, vt integer cū anima ſcrutetur & corpore: quia incredibile eſt, atq; blaſphemum orare apoſtolum, vt ſpiritus S. integer ſeruetur, qui nec immutationē poſteſt recipere, nec proſectum. De humano ergo, vt diximus, ſpiritu in hoc loco apoſtoli ſermo teſtatur eſt. Appellatur quoque ſupernæ rationabileſque virtutes, quas ſolet ſcriptura angelos & fortitudines nominare, vocabulo ſpiritus, vt ibi: *Qui facis angelos tuos ſpiritus.* Et alibi: *Nōne omnes ſunt adminiſtratores ſpiritus?* Puto ad hunc ſenſum & illud referri quod in Actibus Apoſtolorum ſcribitur: *Spiritus domini rapuit Philippum, & non amplius eum vidit cunuchus,* id eſt, angelus domini in ſublime eleuans Philippum, tranſtulit illum in alium locum. Rationales quoque alia creaturæ & de bono in malum ſponte propria profluenteſ, ſpiritus peſſimi, & ſpiritus appellantur immundi, ſicut ibi: *Cum autem ſpiritus immundus exierit ab homine.* Et in conſequentibus: *Aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe.* Spiritus quoque dæmones in euangelijs appellantur. Sed & hoc notandum: numquam ſimpliciter ſpiritu, ſed cum aliquo additamento ſpiritu ſignificari contrarium, vt ſpiritus immundus, & ſpiritus dæmonis: hi verò qui ſancti ſunt ſpiritus, abſque vilo additamento, ſpiritus ſimpliciter appellantur. Sciendum quoque quod nomen ſpiritus, & voluntatem hominis, & animi ſententiam ſonet. Volens quippe apoſtolus virginem non ſolum corpore, ſed & mente ſanctam eſſe, id eſt, non tantum corpore, ſed & motu cordis interno, ait: *Vt ſit ſancta corpore & ſpiritu,* voluntatem ſpiritu,

C

Iac. 2. d

Act. 7. c

Eccle. 3. c

1. Cor. 13. c

Rom. 8. c

D

2. Theſ. 2. d

Pſal. 104. a

Heb. 1. d

Act. 8. c

Matth. 23. d

Luc. 11. c

Matth. 23. d

Matth. 23. d

Matth. 23. d

2. Cor. 13. c

G

E & corpore opera significans. Considera vtrum hoc ipsum in Esaia sonet quod scriptum est: *Es scient, qui spiritu errant, intellectum.* Qui enim errore iudicij alia pro alijs bona existimant, accipiunt intellectu, vt corrigatur error illorum: vt pro prauis ea quæ recta sunt eligant. Necnon & illud: Vna fortitudo spiritus vestri, vide an id ipsum ostēdat. Et super omnia vocabulum spiritus altiorē & mysticum in scripturis sanctis significat intellectu. vt ibi. *Littera occidit, spiritus autem viuificat*: Litteram dicens simplicem & manifestam iuxta historiam narrationem: spiritū verò, sanctum & spirituale esse quod legitur. In hanc congruit voluntatem & illud: *Nos sumus circumcisio, qui spiritu domino seruiētes sumus, & non in carne cōsidentes.* Qui enim non littera carnem concidunt, sed cor spiritu circumcidunt, auferētes omne eius superfluum, quod generationi proximum est & amicum, hi verò spiritu circumcisi sunt in occulto Iudæi, & verè Israēlites, in quibus non est dolo. Qui transcendentes vmbas, & imagines veteris testamenti, cultores veri adorāt patrem in spiritu & veritate. In spiritu quia corporalia & humilia transcendunt. In veritate, quia typos & vmbas & exemplaria relinquentes, ad ipsius veritatis venere substantiā: & vt iam diximus, humili & corporea verborum simplicitate contempta, ad spirituale legis notitiam perueniunt. Hæc interim iuxta possibilitatem ingenij nostri, quot res spiritus significaret attingimus, suo tempore quid vnumquodque significet, si Christus tribuerit, diserturi. Nonnūquam autem spiritus, & dominus noster Iesus Christus, id est, Dei filius appellatur. *Benignus* siquidem est spiritus sapientie. Et in alio loco: *Dominus autem spiritus est,* vt ante diximus, vbi etiam illud adiunximus: *Spiritus Deus est*: non iuxta nominis tātum communionem, sed iuxta naturæ substantiæque cōsortium. Quo modo enim quorum diuersa substantia est, interdum euenit vt communi vocabulo nuncupentur, & hæc dicuntur *ὁμοῦνοια*, ita eorum quorum eadem est natura atque substantia, cum societate vocabuli, naturæ quoque equalitas copulatur, & disciplinæ dialecticorum est appellare hæc *ὁμοῦνοια*. Iccirco & spiritus vocabulum, & si quid aliud in trinitate vsurpari solet, *ὁμοῦνοια* est, verbi gratia: spiritus bonus, & cætera his similia, de quibus paulo ante perstrinximus. Porrò ad hæc necessariò deuoluti sumus, vt quia frequenter appellatio spiritus in scripturis est resperfa diuinis, non labamur in nomine, sed vnumquodque secundum locorum varietates & intelligētias accipiamus. Omni itaque studio ac diligentia vocabulum spiritus, vbi & quo modo appellatum sit, contemplantes, sophismata eorum & fraudulentas decipulas contremamus, qui spiritum sanctum asserunt creaturam. Legentes enim in propheta: Ego cōfirmavi tonitruum, & creans spiritum: ignorantia multiplicis in hac parte sermonis putauerunt spiritum sanctum ex hoc vocabulo demonstrari, cum in præsentiarum spiritus nomen ventum sonet. Nec in Zacharia audientes locutum dominum, quod ipse sit qui creat spiritum hominis in eo, existimauerunt spiritum sanctum etiam in hoc capitulo significari: non animaduertentes quod animam hominis, aut spiritum, quem tertium in homine esse iam diximus, spiritus appellatio significet. Ergo, vt prælocuti sumus, quo modo vnumquodque dictum sit consideremus, ne fortè per ignorantiam in barathrum decidamus erroris. Si quidem in alijs rebus ex consortio vocabulorum error

eueniens, cōfusione & pudorem ei qui errauit importat: de supernis verò & diuinis lapsus ad praua, ad æternam poenam deducit & barathrum, maxime cum semel deceptus noluerit resipiscere, sed suum defendere impudenter errorem. Docebat etiam, & magnitudo voluminis exigebat, vt finem acciperet oratio. Verum quia infert se quæstio aduersus ea quæ superius disputauimus, quam iccirco tunc prætermisimus, ne textum sermonis irrumperet, & inter piam prædicationem impia contentio poneretur: necessarium puto ad propositum respondere, & lectoris arbitrio quid super his sentiat derelinquere. Disputantibus ergo supra, quod animam vel mentem hominis nulla creatura iuxta substantiam possit implere, nisi sola trinitas: quia tantummodo secundum operationem & voluntatis errorem siue virtutem, animus de his quæ creata sunt impletur, oborta est quæstio nostra, quasi sententiam soluēs, & verè creata substantia, quæ in scripturis Satanas appellatur, ingredia tur in aliquos, & cor quorūdam implere dicatur. Nā ad eum qui medietatem pretij de agro vendito sibi aliud profites referuarat, à Petro apostolo dictum est: *Anania, quare impleuit Satanas cor tuum?* Et de Iuda loquitur ipse Saluator, quod intrauerit in eum Satanas. Ad quod postea respondendum est: interim nūc ad id quod scriptum est, quare impleuit Satanas cor tuum: quo modo Satanas mentem alicuius & principale cordis impleat, non ingrediens in eum, & in sensum eius, atque vt ita dicam adytum cordis introiens (siquidem hæc potestas solius est trinitatis) sed quasi callidus quidam, & nequam, ac fallax, fraudulentusque deceptor, in eos animam humanam malitiæ affectus trahit per cogitationes & incentiuu vitiorum, quibus ipse plenus est. Deniq; & Elymas magus filius diaboli, iuxta malitiam, nequitiamque subsistēs, plenus omni dolo, & omni malitia scribitur, Satana patre eius hanc ei voluntatem, quasi ex consuetudine vitiorum in naturam vertente. Arguens itaque eum apostolus Paulus atque corripiens ait: O plene omni iniquitate & omni dolo, fili diaboli, inimice iustitiæ Dei. Quia enim versipellis & callidus omnem in se dolum fraudulentæ suscepit, appellatur filius diaboli: quia implebat ipse omne principale illius fraude, & iniquitate, & omni malitia: intantum illiciens eum atque decipiens, vt ipse Satanas implese animam ipsius, & habitare in eodem putaretur, quem ad omnes suæ peruerſitatis dolos ministrum sibi ac famulum præparauerat. Ad id verò quod secundum posueram exemplum, quia in Iudam introisset Satanas: hoc dicendum est. Obseruans diabolus quibusdam motibus & operationum signis, ad quæ potissimum Iudæ cor esset vitia procliuus, apprehendit eum patere insidijs auaritiæ, & reperta cupiditatis ianua, misit in mentem eius quo modo desideratam pecuniam acciperet; & per occasionem lucri, proditor magistri & Saluatoris sui existeret, argētum proprietate commutans, & suscipiens pretium sceleris à pharisæis atque Iudæis. Hæc ergo cogitationis occasio locum tribuit Satana: vt in cor eius introiens, impleret eum pessima voluntate. Introiuit ergo non secundum substantiam, sed secundum operationem: quia introire in aliquem, increatæ naturæ est eius, quæ participetur à pluribus. Imparticipabilis ergo diabolus est, non creator, sed creatura subsistens. Vnde & conuertibilis atque mutabilis, sanctitate deicit atque virtute. Diximus supra *τὸ μακρόν*, id est,

Act. 5. 4
Sec. Græc.
Ioh. 13. d
ἐμπλήσσει
τὸν ἀγέδι
αὐτοῦ

H
Act. 13. b

Ioh. 13. b

quod

HIERON
VI. 7. 8.

Amos 4. c
Sec. 70.
Zach. 12. a

A quod participatione capiatur, esse incorruptibile, & immutabile, & consequenter æternum. Quod autem mutari potest, factum esse, & habere principium. Porro quod incorruptibile sit, esse & retro & deinceps sempiternum. Non ergo, ut quidam putant, participatione naturæ siue substantiæ implet quempiam diabolus, aut eius habitator efficitur: sed per fraudulentiam, & deceptionem, & malitiam inhabitare in eo creditur quem repleuit. Hac autem fallacia etiam in presbyteros, qui aduersus Susannam in crudelitate se verterant intrauit, implens animas eorum incendio libidinis & fera senij voluptatē. Scriptum est enim: *Venerunt autem & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione.* His insidijs impleuit & vniuersum populum Iudæorum, dicente propheta de eo: *Ve gens peccatrix: populus plenus peccatis, semen pessimum, filij iniqui.* Semen quippe nequam diabolus, & filius eius, propter iniquitatem & plenitudinem, dicti sunt peccatores. Si autem ab his, qui eius in scripturis filij nominantur, iuxta substantiæ participationem non capitur (siquidē impossibile hoc esse in creaturis frequenter ostensum est) neque alius quis potest eum capere participatione substantiæ: sed tantummodo assumptione fraudulentissimæ voluntatis. Operationem quippe & studia, non solum bonorum operum, sed etiam malorum in creaturis diximus: naturam verò atque substantiam solius in alios posse trinitatis intrare. Abundē ut reor occursum est propositæ quaestioni. Quia verò ineptum & stultum videtur aduersus fatua respondere, & si quid in buccam ruerit impiorum, hoc velle dissoluere: non enim tantum impietas est scelerrata proponere, quantum & de sceleratis saltem resistentem velle tractare: iccirco illud quod solent tractare prætereo, sacrilega aduersus nos audacia proclamantes. Si spiritus sanctus creatus non est: aut frater est Dei patris, aut patruus est vni geniti Iesu Christi: aut filius Christi est, aut nepos est Dei patris: aut ipse filius Dei est, & iam non erit vni genitus dominus Iesus Christus cum alterum fratrem habeat. Miseri atque miserabiles, non sentientes de incorporeis & inuisibilibus iuxta corporalium & visibilibus disputari non licere naturam. Fratrem esse non patrum, nepotem vel filium, corporum nomina sunt, & imbecillitatis humanæ vocabula. Trinitas verò omnes

has prætergreditur nuncupationes. Et quotienscumque in aliqua de his cadit, nominibus nostris & incogruis vocabulis, non sua natura loquitur. Cum igitur sancta scriptura amplius de trinitate non dicat, nisi Deum patrem esse Saluatoris, & filium generatum esse à patre: hoc tantummodo debemus sentire quod scriptum est. Et ostenso quòd spiritus sanctus increatus sit: consequenter intelligere, quòd cuius non est creata substantia, rectè patri, filioq; societur. Hæc iuxta eloquij nostri paupertatem in præfenti dicta sufficientiant: timorem meum, quòd de spiritu sancto loqui ausus sim, indicantia. Quicumque enim in eum blasphemauerit, non solum in hoc sæculo, verum etiam in futuro non dimitetur ei: nec vlla misericordia & venia reseruabitur illi, qui conculcauerit filium Dei, & iniuriam fecerit spiritui gratiæ eius, in quo sanctificatus est. Quod quidem & in Deo patre est intelligendum. Nam qui blasphemauerit in eum & impiè egerit: sine venia cruciabitur, nullo pro eo dominum deprecante, sicut scriptum est: *Qui autem in dominum Deum peccauerit, quis orabit pro eo?* Nec non & qui filium negauerit coram hominibus: negabitur ab eo coram patre, & angelis eius. Ergo, quia nulla venia in trinitatem conceditur blasphemantibus, omni studio & cautela est prouidendum, ut ne in breui quidem paruoque sermone de ea disputantes, labamur. Quin potius, si quis hoc volumen legere voluerit: quatinus, ut mundet se ab omni opere malo, & cogitationibus pessimis: quo possit illuminato corde ea intelligere quæ dicuntur, & plenus sanctitate atq; sapientia, ignoscere nobis, sicubi voluntatem nostram non impleuit effectus: & tantummodo consideret, quamente quid dictum sit, non quibus expressum sermonibus. Sicut enim pietatis sensum nobis audaciter iuxta nostram conscientiam vendicamus: ita quantum de eo loqui pertinet; venustatem rhetoricam facundiamque iuxta consequentiam textumque sermonis, nos procul abesse simpliciter confitemur. Studij quippe nostri fuit, de scripturis sanctis differentibus, piè intelligere quæ scripta sunt: & imperitiam mensuramque nostri ignorare sermonis.

Sexti Tomi, Commentaria D. Hieronymi in Mattheum, & in D. Pauli epistolas, videlicet ad Galatas, Ephesios, Titum, Philemonem, cum Commentario in Marcum incerto auctore. Item Euangelium Lucae & Ioannis: postremò Didymi de Spiritu S. librum à D. Hieronymo versum completentis, Finis.

F I N I S.